

ΑΝΤΑΣ Β. ΚΑΤΣΙΚΗ

Διδάκτορας του Πανεπιστημίου της Σορβόνης
Συντάκτου του 'Ιστορ. Λεξ. της Νέας Έλλην. Γλώσσας
της 'Ακαδημίας 'Αθηνών

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΦΩΝΗΤΙΚΑ ΦΑΙΝΟΜΕΝΑ ΤΟΥ ΣΥΜΑΪΚΟΥ ΓΛΩΣΣΙΚΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ

Σήμερα ή νεοελληνική, κοινή δημοτική, γλώσσα είναι αρκετά καλλιεργημένη και χρησιμοποιείται ήδη σε μεγάλη έκταση στον προφορικό και στο γραπτό λόγο. Έχει εισχωρήσει σε όλα τα τμήματα του νεοελληνικού χώρου και έτσι μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει κοινό γλωσσικό όργανο για τη συνεννόηση όλων των Έλλήνων. Και όμως δεν έπαψαν να ζούν και να μιλιούνται οι τοπικές λαλιές, τα τοπικά γλωσσικά ιδιώματα. Έχουν βέβαια πολύ υποχωρήσει και έχασαν την αρχική τους καθαρότητα. Δεν έχουν όμως εξαφανιστεί και δεν έχασαν την ιδιαίτερη γοητεία και την ιδιαίτερη χάρη, που έχει το καθένα από τα πολλά αυτά ιδιώματα, όταν τ' ακούει κανείς από τα χείλη των «παλαιών» του κάθε τόπου ή έστω όταν τα διαβάσει σε κείμενα γραμμένα με ακριβολογημένη απόδοση της τοπικής λαλιάς.

Τέτοια κείμενα έχω υπόψη μου αυτή τη στιγμή, που αποδίδουν το ιδίωμα του ωραίου αιγαιοπελαγίτικου νησιού της Σύμης. Και διαβάζοντας χαριτωμένα λαϊκά παραμύθια και τραγούδια στη συμαϊκή διάλεκτο ξεχωρίζω μερικά φωνητικά φαινόμενα, που μου κινούν ιδιαίτερα την προσοχή.

Αλλά θα έπρεπε ίσως να θυμηθούμε πρωτότερα μερικά γνωστά δεδομένα για τα νεοελληνικά γλωσσικά ιδιώματα, για να δούμε πού και πώς τοποθετείται το ιδίωμα των κατοίκων της Σύμης. Γιατί δεν πρέπει να ξεχνούμε ότι τα σημερινά νεοελληνικά ιδιώματα, εκτός από τα τσακωνικά, δεν έχουν σχέση με τις αρχαίες διαλέκτους. Πρόκειται, όπως μάς διδάσκει ο Γ. Χατζιδάκις, για νέες διαλέκτους και όχι για συνέχεια των παλαιών¹.

1. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ, Σύντομος Ιστορία της ελληνικής γλώσσας, εν 'Αθήναις 1915, σσ. 111 κ. έξ.

Τὰ νέα αὐτὰ γλωσσικά ἰδιώματα ἄρχισαν νὰ γεννιοῦνται κατὰ τοὺς μεσαιωνικοὺς χρόνους. Ἀργότερα, στὰ χρόνια τῆς τουρκοκρατίας, διαφοροποιήθηκαν πρὸς πολὺ, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἔλλειψη ἐπικοινωνίας καὶ ἐντονης οἰκονομικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς, κάθε τόπος ἦταν περιορισμένος στὰ σύνορά του. Ἔτσι στὴν ἀρχὴ τοῦ περασμένου αἰῶνα τὰ νέα ἰδιώματα πῆραν τὴ σημερινή τους μορφή μὲ τὰ χαρακτηριστικά τους γνωρίσματα. Πρέπει ὅμως νὰ σημειωθεῖ πὼς τὰ γνωρίσματα αὐτὰ δὲν ἔχουν πάντοτε τοπικὴ ἀποκλειστικότητα. Γι' αὐτὸ συναντοῦμε πολλὰ ὅμοια γνωρίσματα σὲ διαφορετικὰ ἰδιώματα καί, ἀντίθετα, βλέπουμε πολλὰς φορές ἀρκετὰς διαφορὰς σὲ ἰδιώματα γειτονικά. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο ἡ κατὰτάξή τους σὲ συστήματα καὶ ὁμάδες δὲν εἶναι πάντοτε εὐκόλη. Πάντως μὲ βάση ὁρισμένα γλωσσικά φαινόμενα οἱ γλωσσολόγοι τὰ ἔχουν ξεχωρίσει σὲ γενικὲς γραμμές, πού σχηματίζουν τὴ μορφή μιᾶς «γλωσσογεωγραφίας».

Ἔτσι τὸ ἰδιῶμα τῆς Σύμης, πού μᾶς ἐνδιαφέρει αὐτὴ τὴ στιγμή, κατὰ τὴ διαίρεση τοῦ Γ. Χατζιδάκι ἀνήκει στὴν ὁμάδα, πού ἀπαρτίζουν τὰ νότια νεοελληνικά ἰδιώματα¹. Εἰδικότερα, κατὰ τὴ διαίρεση τοῦ Μαν. Τριανταφυλλίδη ἀνήκει στὴν ὁμάδα τῶν ἰδιωμάτων τοῦ νοτιοανατολικοῦ ἐλληνικοῦ χώρου, πού περιλαμβάνει τὰ νησιά τοῦ ΝΑ. Αἰγαίου, τὴ Χίο, τὴν Ἰκαρία, τὰ Δωδεκάνησα κτλ.².

Γνωρίσματα πού χαρακτηρίζουν τὰ ἰδιώματα τῆς νοτιοανατολικῆς αὐτῆς ὁμάδας καὶ πού τὰ συναντοῦμε στὸ ἰδιῶμα τῆς Σύμης, εἶναι:

1. Τὸ τελικὸ ν μέσα στὴ φράση φυλάγεται ἢ προσθέτεται ἢ τέλος χάνεται, ἀλλὰ διατηρεῖ τὴ φωνητικὴ του δύναμη καὶ ἐπιδρᾷ στὴν προφορά τοῦ ἀρχικοῦ συμφώνου τῆς λέξης πού τὸ ἀκολουθεῖ: τὸν οὐρανόν, τὸ στόμαν, τὸ γοιμισμένον³, τὴμ μάναν κτλ., π.χ.: Μὲ τὸ σταυρὸ στήμ μέση (Κάλυμνος).

1. ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ, Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά, ἐν Ἀθήναις 1905, τ. Α', σσ. 250-251.

2. ΜΑΝΩΛΗ Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, τόμος πρῶτος, Ἱστορικὴ Εἰσαγωγή, Ἀθήνα 1938, σσ. 68 καὶ 259.

3. Γιὰ τὴν ἀπόδοση τῆς ἰδιωματικῆς προφορᾶς ὁρισμένων φθόγγων στὰ παραδείγματα, πού περιέχονται στὴν ἐργασία αὐτή, χρησιμοποιοῦνται, ὅταν εἶναι ἀνάγκη, τὰ ἀκόλουθα σύμβολα: 1) Τὰ λατινικά στοιχεία b, d, g γιὰ τὰ ἀντίστοιχα ἄρρινα συμφωνικά σύμπελάγματα μπ, ντ, νκ, γκ, γγ, 2) τὸ χ' γιὰ τὸ φθόγγο πού προφέρεται σὰν παχὺ σ, δηλαδὴ ὅπως τὸ γαλλικὸ ch, 3) τὸ κ' γιὰ τὸ φθόγγο πού προφέρεται ὅπως τὸ ἰταλικὸ c πρὶν ἀπὸ τὸ e καὶ τὸ i καὶ 4) τὰ σύμβολα κ' π' τ', πού προφέρονται ὅπως τὰ ἀντίστοιχα δασύπνοα χ, φ, θ. Παύλα ἀνάμεσα σὲ δύο ὅμοια σύμφωνα δηλώνει πὼς ἀκούονται καὶ τὰ δύο αὐτὰ σύμφωνα. Ὅσα ἀπὸ τὰ παραδείγματα, πού πῆραμε, δὲν ἦταν γραμμένα μὲ τὴ συμβολικὴ αὐτὴ γραφὴ εἴτε γιὰτὶ δὲν εἶχε ἀκόμη καθιερωθεῖ εἴτε γιὰτὶ δὲν εἶχε υἱοθετηθεῖ σὲ ὅλη τῆς τὴν ἑκτασι, τὰ παρουσιάζουμε, γιὰ τὴν ὁμοιομορφία, γραμμένα χρησιμοποιώντας τὰ ξένα γράμματα καὶ τὰ ἄλλα σύμβολα, γιὰ τὰ ὁποῖα γίνεται λόγος στὴ σημείωση αὐτή.

²Εκόπην τὸ κοντάριν (Κύπρος). Ἡ βασίλισσα ἐσηκώθη (Σύμη). Τὸν ἐπ' ἑαυτῆς βάλε στὸ ξύλο (Σύμη).

2. Τὸ χ ἐμπρὸς ἀπὸ τὸ ε καὶ τὸ ι προφέρεται σάν παχὺ σ, δηλαδὴ ὅπως τὸ γαλλικὸ ch (=χ'): Στῆς μάνας του τὰ χ' ἐργία (Σύμη). Διενῆς ψυχομαχ' εἰ (Κύπρος). Πτσός εἶν' ὁ κλειδακάτουρας ποὺ σ' ἔχ' εἰ κλειδωμένο (Ἀστυπάλεια).

3. Τὸ κ πρὶν ἀπὸ τὸ ε καὶ τὸ ι προφέρεται ὅπως τὸ ἰταλικὸ c πρὶν ἀπὸ τὸ e καὶ ι (=κ'): Κ' ἐρατο (Σύμη). (Ν)ὰ καβαλ-λικ' ἐφεῖ ὁ κ' ὄρης (Σύμη). Βγαίνει ἑναβ βασιλόπουλ-λο στὸ κ' νήγι (Κῶς-Ἀσφενδιοῦ). Τοῦ κ' αἰνούριου συντέχνου (Κάρπαθος).

4. Ἡ ἐπίταξη τῆς ἄτονης προσωπικῆς ἀντωνυμίας: Δέρνουν την οἱ δώδεκα μὲ τὰ γδυμνά σπαθάκια (Πάτμος). Πάει... κ' αἱ λέει της (Ἀστυπάλεια). Ἐλουν-να κ' ἐχτένιδζά το (Σύμη). Κ' αἱ πῆραν την τὰ κ' ὅματα (Μεγίστη).

5. Ἡ ἄρρην προφορὰ τῶν συμφωνικῶν συμπλεγμάτων μπ, ντ, νκ, γκ καὶ γγ (ὄχι γενικὴ στὸ νοτιοανατολικὸ ἑλληνικὸ χῶρο, ἀλλὰ σ' ἀρκετὰ νησιὰ τῶν Κυκλάδων, στὴν Κρήτη, σὲ μερικὰ νησιὰ τῆς Δωδεκανήσου, ὅπως στὴ Σύμη, καὶ ἄλλοῦ)¹: Μὰ δὲ γατέεις τῇ βαροιμία; (Κρήτη). Ἀ' ἔμουν ὁδρέλ-λα γαλανή (Σύμη). Βρίσκω ἑναδ' δεδρὶ (Σύμη). Καλῶς τη δὴν ἀγόνημ μου (Σύμη). Ἀρωτοῦνε μιὰ γερόδισσα (Μύκονος).

6. Ἡ ἄτονη συλλαβικὴ αὔξηση φυλάγεται: Παιχνίδιν ἐγινήκαμεν (Κύπρος). Τὸν ἐβλαστημοῦσαν (Κάρπαθος). Μάνα, ἐγεν-νῆσαν οἱ ὀρνίθες (Σύμη). Ἐτελείωσεν ὁ μῆνας, ἐμά(ζ)εψέ da (Σύμη).

7. Ἡ ἀδύνατη ἄρθρωση τῶν συμφώνων, ὥστε ν' ἀλλάζουν ἢ νὰ παραλείπονται: Λαγωματιά (=λαβωματιά) (Ἰκαρία). Λαφτίζω (=βαφτίζω) (Ἀστυπάλεια, Σύμη). Τρεῖς στραδιῶτες (Κάρπαθος). Πάει στὸ χροουσοφὸ (Σύμη). Διενῆς (Κύπρος, Ρόδος κ.ά.). Ὁ κόσμος φο(β)ᾶται (Ρόδος, Σύμη κ.ά.). Τρα(γ)ον(δ)εἰ (Κάρπαθος). Κόρη μου, χα(δ)εμένη μου (Κάλυμνος).

8. Ἡ προφορὰ τῶν δυὸ ὁμοίων ἀλλεπάλληλων συμφώνων, κατὰ τρόπον ποὺ ν' ἀκούονται καὶ τὰ δυό: Κ' εἶνον τὸ παλλικάρισ σας (Κύπρος). Ἡ βασίλισσα, ἔλ-λαξε (Σύμη). Τ' ἄρνιν, ἄρνιν ἐγέν-νησεν (Κάρπαθος).

Αὐτὰ εἶναι τὰ γενικὰ γνωρίσματα, ποὺ παρουσιάζουν κατὰ μεγάλο μέρος τὰ ἰδιώματα τοῦ ἑλληνικοῦ νοτιοανατολικοῦ χώρου. Μέσα σ' αὐτὸ τὸ γλωσσικὸ πλαίσιο ἐξακολουθεῖ νὰ ὑπάρχει, νὰ ζεῖ καὶ νὰ μιλιέται καὶ τὸ ἰδίωμα τῆς Σύμης, ἀποκλειστικὰ ἴσως ἀπὸ τοὺς παλαιότερους, παράπλευρα καὶ συντροφικὰ μὲ τὴν κοινὴ νεοελληνικὴ ἀπὸ τοὺς νεώτερους.

Ἀξίζει ὅμως νὰ προσέξουμε ἀπὸ πρὶν κοντὰ μερικὰ φωνητικὰ φαινόμενα τοῦ νεοελληνικοῦ αὐτοῦ ἰδιώματος, ὅπως ξεχωρίζονται ἀπὸ τὰ κείμενα. Κατὰ

1. Βλ. MANOAH A. TRIANTAPHYLIDIS, ἐνθ' ἀν., σ. 67 παρ. 68.

τὴν πορεία τῆς ἐργασίας μας θὰ ἐξετάσουμε πρῶτα τὰ φαινόμενα τῶν **φωνηέντων** καὶ θὰ δοῦμε ἀπὸ τὰ παραδείγματα τῶν κειμένων πότε ἓνα φωνῆεν χάνεται στὴν ἀρχὴ ἢ στὸ τέλος τῶν λέξεων ἢ μέσα σ' αὐτές, πότε πρὸς-θέτεται καὶ πότε ἀλλάζει, καθὼς ἐπίσης πῶς γίνεται ἡ συνίληση τῶν φωνηέντων στὴν προφορά ὀρισμένων λέξεων. Θ' ἀκολουθήσῃ ἡ ἐξέταση τῶν ἀντίστοιχων φαινομένων στὴν περιοχὴ τῶν **συμφώνων**: Θὰ παρατηρήσουμε πάλι πῶς συμβαίνει ἡ ἀπώλεια, ἡ προσθήκη καὶ ἡ μεταβολὴ τῶν συμφώνων καὶ τέλος θὰ προσέξουμε τὴν ἰδιάζουσα προφορά τῶν δυὸ ὁμοίων στὴ σειρὰ συμφώνων.

Γιὰ τὴν ἐργασία αὕτὴ θὰ χρειαστεῖ νὰ διαθέσουμε λίγο χρόνο καὶ νὰ καταβάλουμε κάποια προσπάθεια. Θ' ἀποζημιωθοῦμε ὁμῶς ἀναδιφώντας τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτὰ κείμενα, ποὺ ζωντανεύουν μιὰ τόσο εὐχάριστη νεοελληνικὴ τοπικὴ λαλιά.

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ΠΑΡΑΠΟΜΠΩΝ

Α' Σὲ κείμενα ἀπὸ τὰ ὅποια ἔχουν ἀνθολογηθεῖ παραδείγματα ἐπιβεβαιωτικὰ τῶν γραμματικῶν φαινομένων:

1. Συμ. Α.= Σωτηρίου 'Αλεξ. Καρανικόλα, πρωτοπρεσβυτέρου, Συμαϊκὰ Λαογραφήματα, Λαογραφία, τόμ. ΙΖ', τεῦχος Β', 'Αθῆναι 1958, σσ. 409-440 καὶ ἀνάτυπο.
2. Λαογρ. Ν. Σ.= Νικήτα Δ. Χαβιαρᾶ, Λαογραφία τῆς νήσου Σύμης, τόμος πρῶτος, τεῦχος Α', Παιδικὴ ζωὴ, ἐν 'Αθήναις 1964.
3. Κυργ.= 'Αναστασίου Μ. Καραναστάση, 'Ο Κυργιαλεθινὸς (παραμῦθι), Τὰ Συμαϊκὰ, τόμ. Α' (1972), σ. 191 κ.ἐξ.
4. Πετ. παρ.= 'Αννας Καρανικόλα-Χριστοφῆ, 'Η πετ-τέργιὰ (παραμῦθι), Τὰ Συμαϊκὰ, τόμ. Α' (1972), σ. 198 κ.ἐξ.
5. Ναν. Ε. Π.= Μαρίας Μιχαλαριᾶ-Βογιατζῆ, Νανουρίσματα-Εὐχὲς-Ποιήματα, Τὰ Συμαϊκὰ, τόμ. Α' (1972), σ. 203 κ.ἐξ.
6. Ζορζ.= Δημοσθένους Χαβιαρᾶ, 'Η κυρὰ Ζορζώνα, παραμῦθι, Ζωγράφειος 'Αγών, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1891, τόμ. Α', σσ. 224 κ.ἐξ.

Β' Σὲ ἄλλα ἔργα:

1. Φων. Παντ.= Χρίστου Γ. Παντελίδου, 'Η φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου, 'Ικαρίας, ἐν 'Αθήναις 1929. Βασικὸ βοήθημα γιὰ τὴν ἐργασία μου.
2. Γλωσ.= Σωτηρίου 'Αλ. Καρανικόλα, πρωτοπρεσβυτέρου, Γλωσσάριον τοῦ ἰδιώματος τῆς Σύμης, τεῦχος Α', Α-Γ, ἐπιμελεῖα 'Αναστ. Καραναστάση-'Αλεξ. Καρανικόλα, Δωδεκανησιακὸν 'Αρχεῖον, τόμ. Δ' (1962), σσ. 142-213.

3. Ν. Γρ. = Νεοελληνική Γραμματική (τῆς Δημοτικῆς), ἔκδοσις ΟΕΣΒ., ἐν Ἀθήναις 1941. Βοήθημα γιὰ τὴ χρῆσιν τῶν γραμματικῶν ὄρων καὶ γιὰ τὴ σύγκρισιν τοῦ συμαϊκοῦ ἰδιώματος πρὸς τὴν κοινὴν νεοελληνικὴν.

Γ' Ἐξ ἄλλου μερικὰ παραδείγματα, ποὺ ἀναφέρονται σὲ ὀρισμένα γραμματικὰ φαινόμενα, ὀφείλονται σ' εὐγενικὴ ὑπόδειξιν τοῦ κ. Ἀλεξ. Καρανικόλα, ποὺ τὸν εὐχαριστῶ. Στὰ παραδείγματα αὐτὰ σημειώνεται σὲ παρένθεσιν ἡ ἔνδειξις: Ἀλ. Καρ.

Τὰ ἄλλα βοηθήματα ἀναγράφονται στὴ βιβλιογραφία στὸ τέλος τῆς ἐργασίας.

Α' ΦΩΝΗΕΝΤΑ

1. Ἀπώλεια φωνήεντων¹

α) Ἀφαίρεση φωνήεντος

Ἡ ἀφαίρεσις τοῦ ἀρχικοῦ τονισμένου φωνήεντος σὲ μιὰ λέξιν, ὅταν προηγεῖται λέξι, ποὺ τελειώνει σὲ φωνῆεν, γίνεται στὸ συμαϊκὸ ἰδιῶμα ἀρκετὰ συχνά: ποὺ ἔχω (Συμ. Α. 13)², νά ᾿χ'η (Κυργ. 193), τοῦ ᾿δων-νεν (Κυργ. 193), νά ᾿ρη (Λαογρ. Ν.Σ. 24), νά ᾿στε (=νά εἴστε) (Συμ. Α. 10), χρουσῆ ᾿τον

1. Ἐδῶ πρέπει νὰ ξεκαθαρίσωμε τίς ἔννοιες τῶν ὄρων τῶν σχετικῶν μὲ τὴν ἀπώλεια, τῇ μὲ ὁποιαδήποτε τρόπον ἐξαφάνισιν φωνήεντος ἀπὸ τίς λέξεις, ἐπεὶδὴ συνήθως γίνεται σύγχυσις στὴ χρησιμοποίησίν τους. Κατὰ τὴν ὀρολογία τοῦ Μ. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ χρησιμοποιοῦνται στὴν κοινὴν νεοελληνικὴν οἱ ἀκόλουθοι ὅροι: Ἀφαίρεσις, ποὺ εἶναι ἡ ἐξαφάνισις τοῦ ἀρχικοῦ τονισμένου φωνήεντος μιᾶς λέξεως, ὅταν συμπεριφέρεται μὲ προηγούμενη λέξι, ποὺ τελειώνει σὲ φωνῆεν: μοῦ ἔφερε>μοῦ ᾿φερε, τὰ ἔδειξε>τὰ ᾿δειξε, τὸ ἔνα>τὸ ᾿να κλπ. Στὴ θέσιν τοῦ φωνήεντος, ποὺ χάθηκε, σημειώνεται ἀπόστροφος (βλ. Ν. Γρ., σ. 77, παρ. 164 καὶ Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, 1949, σ. 29 παρ. 119). Ἀποβολή, ποὺ σημαίνει τὴν ἀπώλεια τοῦ ἀρχικοῦ ἄτονου φωνήεντος ἀπὸ λόγους συνειφορᾶς, ἀναλογίας κ.τ.δ., ἀλλὰ ποὺ τὴ συναντοῦμε καὶ χωρὶς τίς συνεφερόμενες λέξεις, ἀκόμα καὶ σὲ λέξεις ἀπομονωμένες: (ἐ)βδομάδα, (ἀ)γελάδα, (ῆ)μέρα κλπ. Ἐδῶ δὲ σημειώνεται ἀπόστροφος (βλ. Ν. Γρ., σ. 79 παρ. 172 καὶ Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, σ. 31 παρ. 129). Συναίρεσις, ποὺ εἶναι στὴ νεοελληνικὴ ἡ ἀποβολὴ ἐνὸς ἀπὸ τὰ δύο γειτονικά φωνήεντα, ὅμοια ἢ διαφορετικά, μέσα σὲ μιὰ λέξιν. Ἄν τὰ δύο γειτονικά φωνήεντα εἶναι ὅμοια, προφέρονται σὰν νὰ ἦσαν ἓνα μόνο, ἀποβάλλεται δηλαδὴ τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο: ἀκούουν>ἀκοῦν, κλαίετε>κλαίτε. Ἄν τὰ δύο γειτονικά φωνήεντα εἶναι διαφορετικά, ἀποβάλλεται τὸ πῶς ἀδύνατο, ἄσχετα ἂν τονίζεται τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο (ἡ σειρά τῶν φωνηέντων (φθόγγων) κατὰ τὴ δύναμιν, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὸ δυνατότερον καὶ φθάνοντας στὸ πῶς ἀδύνατο, εἶναι: α, ο, ου, ε, ι): δεκαῒξι>δεκάξι, Νικόλαος>Νικόλας, ξαναῒρθε>ξανάρθε, θεωρῶ>θωρῶ, Θεόδωρος>Θόδωρος (βλ. Ν. Γρ., σ. 74 παρ. 154). Ἀπώλειες φωνηέντων, ὅπως ἡ ἔκθλιψις: μ' ἔφερε, τ' ὄνειρο καὶ ἡ ἀποκοπή: δῶσ' μου, φέρ' το, εἶναι γνωστὰς καὶ δὲν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποσαφηνιστοῦν.

2. Ὁ ἀριθμὸς διπλᾶ στὴν παραπομπὴ δείχνει τὴ σελίδα.

(ῥτο) (Λαογρ. Ν.Σ. 26), κ' ἐγὼ καματερή'μαι (Συμ. Α. 21), τὰ σοῦ χαρίσσω τὸ 'να (=τὸ ἔνα) (Λαογρ. Ν.Σ. 26), τό'θεν (=τὸ εἶδεν) (Ζορζ. 226).

β) Ἀποβολὴ τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος

Ἡ ἀποβολὴ τοῦ ἀρχικοῦ ἄτονου φωνήεντος, ποὺ γίνεται καὶ χωρὶς τὴ συνεκφορὰ μὲ ἄλλες λέξεις προηγούμενες, εἶναι φαινόμενο πολὺ συνηθισμένο στὸ συμαῖκὸ ἰδίωμα. Ἔτσι συναντοῦμε πλῆθος τέτοιες «ἀποκεφαλισμένες» λέξεις: (ἀ)γριεύγω (Φων. Παντ. 24), (ἀ)λατιστὸς (Κυργ. 193), (ὦ)φελῶ (Κυργ. 194), (ἀρ)ραβωνιάδζεται (Ναν. Ε.Π. 206), τοὺς (ἀ)γαπητικούς (Συμ. Α. 9), (εἰ)κόνημα (Συμ. Α. 10), στὸ (ἐ)ξηδάρι (Συμ. Α. 21), (ἀ)κουδισμένος (Ζορζ. 226), βλατίδζω(ἀβλαντίζω (τουρκ)=καιροφυλακτῶ, βλο(γ)ημένος(εὐλογημένος, γιάδζω(ἀγιάζω, γονμαχῶ(ἀγκομαχῶ, γροπατῶ(ἀγκροπατῶ(ἀργοπατῶ, γροπάτημα(ἀργοπάτημα, γυλ-λὼν-νω(ἀγκυλώνω, γυλ-λωτήρι(ἀγκυλωτήρι κ.ἄ. (Γλωσσ.). Ἔτσι καὶ ποκοβγω(ἀποκοβῶ(ἀποκόπτω=ἀπογαλκτίζω, ψικεύγω(ὀψικεύω=συνοδεύω σὲ ψίκι, σὲ πομπή, δηριοῦμαι(ἐντηριοῦμαι=διστάζω, γαλιάδζω(ἀγκαλιάζω, γδιν(ἰγδῖον (κοινὸ:γούδι) ('Αλ. Καρ.).

γ) Συναίρεση

Συναίρεση στὴ νεοελληνικὴ εἴπαμε ὅτι εἶναι ἡ ἀποβολὴ ἐνὸς ἀπὸ τὰ δύο γειτονικὰ φωνήεντα, ὅμοια ἢ διαφορετικά, μέσα στὴν ἴδια λέξη.

Τὸ φαινόμενο αὐτὸ τῆς συναίρεσης δυὸ γειτονικῶν φωνηέντων σὲ μιὰ λέξη παρατηρεῖται καὶ στὸ συμαῖκὸ ἰδίωμα¹, καθὼς καὶ σὲ ἄλλα νοτιοανατολικά ἰδιώματα, ἀκόμη καὶ σὲ λέξεις ποὺ μένουν στὴν κοινὴ δημοτικὴ ἀσυναίρετες:

Ὅμοια φωνήεντα: ἀγανάχτηση)ἀανάχτηση)ἀνάχτηση (Κυργ. 194), ἀκούουσι)ἀκούσι.

1. Ὁ Χρ. Γ. ΠΑΝΤΕΛΙΔΗΣ στὴ μελέτη του «Ἡ φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καὶ Ἰκαρίας» (1929) ὀνομάζει συναίρεση μόνο τὴν ἐξαφάνιση τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὰ δυὸ ὅμοια γειτονικὰ φωνήεντα σὲ συνεκφορὰ ἢ μέσα σὲ μιὰ λέξη (σ. 11), ἐνῶ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὰ δυὸ διαφορετικὰ φωνήεντα τὴν ἀποκαλεῖ γενικὰ ἀφαίρεση (σ. 2). Ἐξάλλου ὁ ΑΝΑΣΤΑΣ. Μ. ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗΣ στὴν τόσο ἐμπεριστατωμένη ἐργασία του «Ἡ φωνητικὴ τῶν ἰδιωμάτων τῆς νήσου Κῶ» (1963) τὴν ἀπώλεια τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὰ δυὸ ὅμοια φωνήεντα τὴ χαρακτηρίζει ἀπλῶς ὡς συναλοϊφή, χωρὶς ἰδιαίτερη διάκριση (σ. 37), ἐνῶ τὴν ἀποβολὴ τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὰ δυὸ διαφορετικὰ φωνήεντα τὴν ὀνομάζει ἔκκρουση (σ. 38). Δηλαδή κατὰ τὴν ὀρολογία αὐτὴ ἔχουμε: στὸ ἀκ ο ὡ ν - ο ὡ ν συναλοϊφή, στὸ ρκ ο ὡ τε - ο ὡ τε ἔκκρουση, ἐνῶ συναίρεση δὲν ὑπάρχει. Ἀπεναντίας ὅμως ἡ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, ἔκδοση Ο.Ε.Σ.Β. (1941), τὸ ρ. ἀκ ο ὡ τὸ ὀνομάζει ρῆμα «συνηρημένο» καὶ ἔτσι τὸ διδάσκουν, ὅπου διδάσκεται ἡ νεοελληνικὴ γλῶσσα. Νομίζουμε λοιπὸν ὅτι εἶναι ἀπαραίτητὴ ἡ καθιέρωση ἐνὸς κοινοῦ συνόλου τῶν σχετικῶν γραμματικῶν ὄρων, ἀσχετὰ μὲ τίς προσωπικὲς προτιμήσεις μας. Καὶ πιστεύουμε ὅτι ἡ παραδοχὴ τῶν ὄρων, ὅπως κ ω δ ι κ ο π ο ι ἡ θ η κ α ν π ι ᾶ στὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ εἶναι ἀπόλυτα χρήσιμη.

Διαφορετικά φωνήεντα: Μάης>Mās (Συμ. Λ. 4), παραεῖ-
δαν>παράδαν (Πετ. παρ. 198).

δ) Ἀλλες περιπτώσεις ἀποβολῆς φωνήεντος

Στὶς ἄλλες περιπτώσεις, στὶς ὁποῖες ἔχουμε ἀπώλεια φωνήεντος, ὅπως εἶναι ἡ ἐκθλιψή, ἡ ἀποκοπή, ἡ συγκοπή, δὲν παρατηροῦνται μεγάλες διαφορὲς ἀπὸ τὴν κοινὴ δημοτικὴ. Μόνο πού κάποτε γίνονται τέτοιου εἴδους ἀποβολὲς φωνηέντων μὲ τρόπους κάπως ἀσυνήθιστους στὴ νέα ἐλληνικὴ. Ἔτσι λ.χ. ἔχουμε:

Ἐκθλιψή: μ' εἶπεν=μὰ εἶπεν (Ζορζ. 225), παρηγορήσ' ἀτή σου (Συμ. Λ. 14), οἱ δώδεκ' Ἀποστόλοι (Λαογρ. Ν.Σ. 27), νά 'ρτ' ὁ νοῦς=νά ἔρθει ὁ νοῦς (Ναν. Ε.Η. 203).

[Πολλὰ τέτοια σὲ τραγούδια γιὰ μετρικοὺς λόγους].

Ἀποκοπή: πιάσ' το (Συμ. Λ. 10), κάλ-λιον (ν)ὰ μὲ φά' τὸ φίδι (Συμ. Λ. 19).

Συγκοπή: φέρτε, κοινὸ (Συμ. Λ. 18), Χαρωμένη=Χαριτωμένη (Συμ. Λ. 5), πορβόλι=περιβόλι, πορπατῶ=περιπατῶ κτλ. (Φων. Παντ. 19).

2. Προσθήκη φωνήεντος

α) Πρόταξη

Ὅπως στὴν κοινὴ νεοελληνικὴ, ἔτσι καὶ στὸ συμαῖκλὸ ἰδίωμα προσθέτεται στὴν ἀρχὴ μερικῶν λέξεων τὸ λεγόμενο προτακτικὸ ἢ προθετικὸ α, ἀπὸ συνεκφορὰ μὲ προηγούμενες λέξεις πού τελειώνουν σὲ α (μιά, νά, ἔνα, γιά, θά κτλ.): μιὰ βδέλλα=μι' ἀβδέλλα=ἀβδέλ-λα, νὰ δρασκελῶ=ν' ἀδρασκελῶ=ἀδρασκελ-λῶ κτλ. Ἔτσι καί: ἡ ἀ-μάχη, τὸ ἀ-στάχυ, ἡ ἀ-λυγαριά, τὸ ἀ-νύχι, ἡ ἀ-στοιβή, ὁ ἀ-πή(γ)ανος (Φων. Παντ. 23), ἀ-θεόρατος, ἀ-μέλιγας (=τὸ δόντι τραπεζίτης), ἀ-μοσκάλη, ἄ-ναμα=νάμα, ἀ-νέφαλο=(σύγνεφο) (Γλωσ.), ἀ-σκοινός (=ὁ σχοῖνος) (Ἀλ. Καρ.).

β) Ἐπένηση

Στὰ δωδεκάνησιακὰ ἰδιώματα παρατηρεῖται συχνὰ ἡ ἀνάπτυξη ἑνὸς φωνήεντος, πού παρεμβάλλεται ἀνάμεσα σὲ ὀρισμένα σύμφωνα, γιὰ νὰ διευκολυνθεῖ ἡ προφορὰ, ἢ μέσα στὴν ἴδια λέξη ἢ στὴ συνεκφορὰ δύο λέξεων. Τὸ φαινόμενο αὐτὸ λέγεται ἐπένηση καὶ τὸ φωνῆεν πού ἀναπτύσσεται μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ὀνομάστηκε ἐπένθητικόν¹.

1. Βλ. AGAPITOS G. TSOPANAKIS, Essai sur la phonétique des parlers de Rhodes Byzantinisch - Neugriechische Jahrbücher, Athen 1940, σ. 80. Τὸ φωνῆεν αὐτό, πού παρεμβάλλεται μὲ τέτοιον τρόπο, ὁ Χρ. Παντελίδης τὰ ὀνομάζει «συνοδίτην φθόγγον» (Φων. Παντ. 19).

Ειδικά στο συμαϊκό ιδίωμα συναντούμε τέτοιο επενθετικό φωνήεν -ι- στις ακόλουθες περιπτώσεις.

1. Μέσα στην *ἰδία* λέξη, ανάμεσα σε ἄφωνο και σε ὑγρό ή ρινικό (ἄφωνο + λ, ρ ή ἄφωνο + μ, ν): ὁ φλοιός) ὁ φιλοῖος, κλαίω)κιλαίω)κ'ι-λιῶ, χλιμιντρῶ)χ'ίλιμιδρῶ, ἀκμάζω)ἀκ'ινιάδζω (ἀκ'ινιος) (Φων. Παντ. 19).

Παράδειγμα: Μόνο *giliai* (=μόνο κλαίει) κ'αὶ μοῦ μιλά (Λαογ. Ν.Σ. 25).

2. Σὲ συνεκφορά: "Όταν ή προηγούμενη λέξη τελειώνει σὲ ν ή ς και ή επόμενη εἶναι ρήμα, πού ἀρχίζει ἀπὸ δύο ή περισσότερα σύμφωνα (ἐκτὸς ἀπὸ τὰ συμπλέγματα κλ, πλ, τλ, κρ, πρ, τρ, κν, πν, ή ἀπὸ τὰ διπλά ξ, ψ ή ἀπὸ τὸ διπλοδοντικό ζ πού προφέρεται dζ): τὸν βλέπει)τόν-ι-γλέπει, τοὺς γράφει)τοὺς-ι-γράφει, δὲν σκάβει)ἐν-ι-σκάβγει, νὰ τοὺς τσακίσει)ᾶ τοὺς -ι-τσαίσει, δὲν ξαπλώνει)ἐν-ι-ξαπλών-νει, τὸν ψαρεύει)τόν-ι-ψαρεύγει, μᾶς ζη-λεύει)μᾶς-ι-dζηλεύγει.

Παραδείγματα: Τὴμ μάνας σου, πολ-λάκ'ιμ μου, θὰ τὴν-ι-dζωγραφίσω (Συμ. Α. 10). "Όσπου νὰ τελειώσουμε, γράμ-μαν (ν)ὰ μᾶς-ι-στείλου (Συμ. Α. 14). Τὸ γατσουρόσ σου τὸ γαρὲ ποιός σου τὸν-ι-χτενίδζει (Συμ. Α. 24). Τὰ ἐμ'μέ-φελοῦν-ι-βγάλ-λω (=βγάζω ὅσα δὲ μὲ ὠφελοῦν) (Κυργ. 194). (Ν)ὰ σᾶς -ι- dζήσει (=νὰ σᾶς ζήσει) (Ναν. Ε. Π. 205). (Ν)ὰ τὸν-ι-σκοτώσει (Ζορζ. 224).

Ἐπίσης ὅταν ή προηγούμενη λέξη τελειώνει σὲ ν ή ς και ή ἀκόλουθη εἶναι ρήμα, πού ἀρχίζει ἀπὸ ἀπλὸ σύμφωνο (ἐκτὸς ἀπὸ τὸ κ, π, τ) μαζί μὲ τὸ ἡμί-φωνο ι: δὲν τοὺς μοιάζει)ἐ doὺς-ι-μοιάdζει, δὲν βιάζεται)ἐν-ι-βιάdζεται, μὴν τὸν διώχνεις)μὴ dὸν-ι-διώχτεις, θὰ τοὺς διαβάσω)ᾶ τοὺς-ι-διαβάσω κτλ.

3. Μεταβολή φωνήεντος

α) Ἀλλαγή ἀρχικοῦ φωνήεντος

Σὲ ἀρκετὲς λέξεις παρατηρεῖται καὶ στὸ συμαϊκό ιδίωμα ἀλλαγή τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος. Συνήθως τὸ ἀρχικὸ ἀλλάζει καὶ γίνεται ἀ ἀπὸ ὑπερ-ίσχυση τοῦ τελικοῦ α τῶν λέξεων, πού προηγοῦνται σὲ συνεκφορά. Δηλαδή α + ε, ο, ι = α: ἔνα ἐγγόνι)ἐν' ἀγγόνι (Φων. Παντ. 22), τὰ ὄρφανᾶ)τ' ἄρφα-νᾶ)τ' ἄρφανὸ)ὁ ἄρφανὸς (Γλωσ.).

"Ἔτσι καὶ: ἐλάφι)ἀλάφι (Συμ. Α. 18), ὑπομονή)ἀπομονή (Συμ. Α. 14), ἐννέα)ἐννιά)ἀν-νιά (Γλωσ.), ἐξαβουλής)ἀξαβουλής (=χωρὶς τὴ βουλή, τὴ συγκατάθεση) (Γλωσ.), ὄλυθος (=ἀγριοσυκιά) ἄλυτ-τ'ας (Γλωσ.), ἐγκόλπιον) ἀγόρφι, εὔκαιρος)αὔκαιρος, ὁμάδα)ἀμάδα, ἐργάτης)ἀργάτης, ἐξάδελφος)ἀξά-ερφος, ἐξάγων)ἀξάγων κ.ἄ. (Φων. Παντ. 22), ὁμφαλός)ἀφ-φαλός, ἐργά-της)ἀργάτ-τ'ης (=τὸ ὄργανο γιὰ τὴ μετακίνηση μεγάλων βαρῶν). ('Αλ. Καρ.).

Μερικὲς ἀπὸ τίς παραπάνω ἀλλαγὲς τοῦ ἀρχικοῦ φωνήεντος ὀφείλονται

και σε κάποια αφομοιωτική επίδραση του α, που βρίσκεται στη δεύτερη συλλαβή: ἐλάφι)ἀλάφι ἡλακάτη)ἀλακάτη ὁμάδα)ἀμάδα ὁμφαλός)ἀφφαλός κτλ.

β) Τροπή φωνήεντος

Πολύ χαρακτηριστικό φωνηεντικό φαινόμενο στο συμαϊκό, όπως και σε άλλα δωδεκανησιακά ιδιώματα, είναι ἡ τροπή φωνηέντων από αλλοιωτική επίδραση ὀρισμένων γειτονικῶν συμφώνων, που προηγούνται ἢ ἀκολουθοῦν. Συνήθως ἡ τροπή παρατηρεῖται σε ἄτονα φωνήεντα, ἀλλὰ κάποτε και σε τονισμένα, ἀπὸ ἀναλογία πρὸς ὅ,τι συμβαίνει στα ἄτονα.

Σύμφωνα, που ἔχουν τέτοια αλλοιωτική επίδραση στα γειτονικά τους φωνήεντα, είναι ἰδίως τὰ ὑγρά λ, ρ, τὰ ρινικά μ, ν, τὰ χειλικὰ π, β, φ και τὰ λαρυγγικά¹ κ, γ, χ.

Ἔτσι παρατηροῦνται οἱ ἀκόλουθες τροπές φωνηέντων.

1. Τροπή τοῦ α

Ὁ φθόγγος α τρέπεται: α) σε ο, ὅταν γειτονεύει μὲ λ, ρ, μ: θαλάμ(ι)θολάμ(ι), ραθυμῶ)ροθυμῶ (Φων. Παντ. 12), μασχάλ(η)ἀμασχάλ(η)ἀμοσχάλ(η) (Γλῶσ.).

β) κάποτε και σε ε, ὅταν γειτονεύει μὲ λ, ρ: ἐλαφρός)ἀλαφρός)ἀλεφρός, σαργός (=ἔδος ψαριῶν) σεργός (Φων. Παντ. 13).

Παραδείγματα: ἀλεφρὰ μυαλά, ἀλεφροπαλάδζα (Γλῶσ.).

[Στὴν περίπτωση τοῦ ἐλαφρός)ἀλεφρός ἔχουμε κυρίως ἀντιμετάθεση φωνήεντος].

2. Τροπή τοῦ φθόγγου ο (ο και ω)

Ὁ φθόγγος ο τρέπεται: α) σε ου, ὅταν γειτονεύει μὲ τὰ ὑγρά λ, ρ ἢ μὲ τὸ ρινικὸ μ ἢ μὲ τὰ χειλικὰ π, β, φ: ὄλος)οὔλος)γοῦλος, λῶβ(η)λῶβ(α) (=λέπρα) λοῦβ(α) [ὅπως στὴν κοινή: κλωβός)κλωβίον)κλουβί, κλούβ(α) κτλ.], ἀμμοδύτης)ἀμ-μουδύτης, ἀμόργ(η)ἀμούργ(η)ἀμούργ(α, ἀμελγός)ἀμοργός)ἀμουργός (=δοχεῖο στὸ ὁποῖο ἀρμέγουν οἱ βοσκοὶ τὰ ζῶα τους), μολόχ(α)μουλούχ-χ(α) (Φων. Παντ. 13), εὔοδῶ (ἀρχ.) βουδῶ (=βλέπω καλὰ, προσέχω, και μεταφορ.=ὑπολογίζω κάποιον, ἐκτιμῶ), βοηθῶ)βοθῶ)βουθῶ, ἡ ἄγρωστις (ἀρχ.=τὸ βοτάνι ἀγριάδα)ἄγρουστη)ἄργουστη (Γλῶσ.), ἄνω ἐλιὰ)ἀνωλιὰ)νουλιὰ ('Αλ. Καρ.).

Παραδείγματα: Ἡ ξενιτιά τὰ χ'αίρεται γοῦλα τὰ Συμακάχ'ια (Συμ. Α. 29), μωρὲ)μωρὲ (Συμ. Α. 17), ἀπὸ)ἀπού: κ' ἐλάφα δά πονηράνια ἀπού τις ὁμορφιές σου (Λαογρ. Ν.Σ. 27).

β) σε ε, ὅταν γειτονεύει μὲ τὰ ὑγρά λ, ρ: ἄροτρον)ἄλοτρο(ν)ἄλετρο(ν), φρόνιμος)φρένιμος (Φων. Παντ. 14), ἀντίδωρον)ἀδίδερον (Γλῶσ.), γοργόνα)βοργόνα (ἀπὸ ἀνομοίωση)βεργόνα (Γλῶσ.).

1. Ὅπως τὰ ὀνομάζει ἡ Ν. Γρ.

Παραδείγματα: Γυναίκ'εια παίρ' ἀδίδερον ἀπ' τοῦ παπᾶ τῆχ χ'έρα. (Συμ. Α. 17).

3. Τ ρ ο π ῆ τοῦ ου

Τὸ ου τρέπεται σὲ ο: βούτυρος)βότυρος, βουτυρένιος)βοτυρένος, βούσυκον (ἀρχ.=μεγάλο σύκο)βόσυκο (Γλωσ.).

4. Τ ρ ο π ῆ τοῦ φθόγγου ε (ε καὶ αι)

Ὁ φθόγγος ε τρέπεται σὲ ο, ὅταν γειτονεύει μὲ μ, ν, ρ: αἷμα)γαῖμα) γιώμα (Γλωσ.) [πρβλ. τὸ κοινὸ κρεμύδι)κρομύδι], περιπατῶ)περπατῶ) πορπατῶ, ἐμπρὸς)ὀδρὸς, ψέμα)ψόμα, ψεματικὰ)ψοματικὰ (Ἀλ. Καρ.).

5. Τ ρ ο π ῆ τοῦ ι (ι, η, υ, ει, οι)

α) Ὁ φθόγγος ι τρέπεται: α) σὲ φθόγγο ε, ὅταν γειτονεύει μὲ τὰ ὑγρά λ, ρ καὶ τὰ ρινικά μ, ν: ἀληθινὸς)ἀλεθινὸς [πρβλ.: Κυριαληθινὸς)Κ'υργιαλεθινὸς (παραμύθι), φυλακή)φελάκ'ή, ἡλικία)έλικ'ία (Φων. Παντ. 15), πιλάφι)πελάφι (Ἀλ. Καρ.), μοιράζω)μεράδζω, Κυριακή)Κ'εριακ'ή (Φων. Παντ. 15), τὸν κρημνὸ)τὸ gρεμ-μὸς)ὁ gρεμ-μὸς (Ἀλ. Καρ.). [Πρβλ. καὶ τὰ κοινὰ: ἄχερο, θεμωνία, θεριά, σίδερο, κερί, μερί κ.ἄ.].

Παραδείγματα: Κ'αι τῇ Γεριακ'ήν ἐρώτα: Κάμνειτε, γυναῖκ'ες, ῥόκα; (Συμ. Α. 21). Ἐξημέρωνεν ἡ Κ'εριακ'ή (Ζορζ. 229).

β) σὲ ου, ὅταν γειτονεύει μὲ τὰ ὑγρά λ, ρ ἢ μὲ τὸ ρινικὸ μ: θύμβρα (ἀρχ.=πικρὸ καὶ ἀψύ βότανο))θρύμβη)θρούβα)καὶ θρούβη¹, κρυστάλλι)κρουστάλ-λι, κρικέλλι)γρούκελ-λο, σεργιανίζω)σιργιανίδζω)σουργιανίδζω (Λαογρ. Ν. Σ. 24), χρυσὸς (ἐπίθ.)ς)χρουσὸς, θυμιάζω)θουμιάδζω, ζυμάρι)δζουμάρι² (Φων. Παντ. σ. 15).

Παραδείγματα: Στίς χῶρες του κ' εἰς τὰ χῶριά νά πᾶ νά σουργιανίση (Λαογρ. Ν. Σ. 24). Ἀποὺ τὴν ἀσημόπετραν ἐκόψα δὲ δζουμάρι γ'ἐπλάσα δὲ κορμάκ'ις σου κ'ἔχ'ει περίσ-σαχ χάρη (Λαογρ. Ν. Σ. 27). Μιά γάμαρην ὀλόχροση κ'αι μέσα νά σέ βάλω (Λαογρ. Ν. Σ. 24). Ἀργυρέ, χρουσέ, κατρέ-φτη (Συμ. Α. 20). Κ'αι χρούσωσέ δο (Κυργ. 195).

γ) Ἀ φ ο μ ο ί ω σ η

Κάποτε γίνεται σὲ μιὰ λέξη μεταβολὴ τοῦ φωνήεντος μιᾶς συλλαβῆς ἀπὸ ἀ φ ο μ ο ί ω σ η πρὸς τὸ φωνῆεν τῆς προηγούμενης ἢ συχνότερα τῆς ἐπόμενης συλλαβῆς. Ἔτσι ἔχουμε:

1. Ἀ φ ο μ ο ί ω σ η π ρ ο χ ω ρ η τ ι κ ῆ (πρὸς τὸ φωνῆεν τῆς προη-

1. Βλ. Ν. Π. ΑΝΔΡΙΩΤΗ, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Β' ἔκδοσις, Θεσσαλονίκη 1967, στὸ λῆμμα θ ρ ο ὑ μ π η.

2. Στὴν περίπτωσι τοῦ φωνήεντος υ πρόκειται γιὰ τὴ διατήρησι τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τοῦ ου: ἐσὺ = ἐσοῦ π.χ. ἐσοῦ νά μήθ θελήσης (Ζορζ. 226).

γούμενης συλλαβής): καλοπόδι)καλαπόδι (κοινό), κατευόδιο)καταβόδιο (κοινό), βουνήσιος)βουνούσιος (Φων. Παντ. 17).

2. Ἀφ ο μ ο ί ω σ η ὑ π ο χ ω ρ η τ ι κ ῇ (πρὸς τὸ φωνῆεν τῆς ἐπόμενης συλλαβῆς): λεκάνη)λακάνη, βελόνα)βολόνα, θεραπεύομαι)θαραπεύομαι, ἀμπελοφυλλάτη (=παρασκεύασμα ἀπὸ κρίθινο ἀλεύρι))ἀμπολοφυλλάτη)ἀβονοφυλ-λάτη, περιβόλι)περβόλι)πορβόλι, πλερώνω)πλορών-νω, ὄρεξη)ὄροξη, λειτουργῶ)λουτουργῶ (Φων. Παντ. 17). Ἔτσι καί: Ἡρακλῆς)Ἡράκλῃς)Ἀράκλῃς (Ἀλ. Καρ.)

Παραδείγματα: ὦφετ' (ἐφέτος) ἂ σοῦ κάμω λουτουργιά γαί τοῦ κ' αἰροῦ πεδάριτι (=καί τοῦ χρόνου θά προσφέρω πέντε ἄρτους) (Συμ. Α. 14). Κ' ἔλουτουργοῦσεν ὁ Χριστός κ' οἱ δώδεκ' Ἀποστόλοι (Λαογρ. Ν.Σ. 27).

4. Συνίζηση

Οἱ ἀδύνατοι φθόγγοι *i* ἢ *e* σὲ πολλές λέξεις, ὅταν βρεθοῦν μπροστὰ στοὺς δυνατότερους *a*, *o*, *ou*, συστέλλονται, ὅπως συμβαίνει καί στὴν κοινὴ νεοελληνική, καί ἀκούονται σὰν τὸ ἡμίφωνο *i*. Δηλαδή σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσιν γίνεται συνίζηση: μία=μιά, δύο=δυό, ἱατρός=γιατρός, βοή-θει-α=βοή-θεια, βι-άζομαι=βιάζομαι ὑ-αλί=γυαλί, νέ-ος=νιός, κορέ-ος=κοριός, παλαι-ός=παλιός κτλ.

Ἡ προφορὰ ὁρισμένων συμφώνων, ποὺ βρίσκονται πρὶν ἀπὸ τὰ συνιζήμενα φωνήεντα (-ια, -ιο, -ιου, -ιε), παρουσιάζει στὸ συμαϊκὸ ἰδίωμα λίγες, ἀλλὰ χαρακτηριστικὰς διαφορὰς ἀπὸ τὴν προφορὰ τῆς κοινῆς δημοτικῆς:

1. Τὸ ἡμίφωνο *i* ἀποβάλλεται, ὅταν προηγεῖται τὸ σύμφωνο *s* καί παρουσιάζεται ἔτσι ἀ π ο υ ρ ά ν ω σ η τοῦ συμφώνου *s*. Δηλαδή *s*+ἡμίφ. *i*=*s*: φορεσιὰ)φορεσιά, φορεσιές)φορεσές, κρσιὰ)κρσά, ἐκκλησιὰ)ἐκκλησιὰ)νεκκλησιὰ (Φων. Παντ. 8), διακόσια)διακόσα καί ἐδιακόσα, μεθύσια)μεθύσα (Ἀλ. Καρ.).

Παραδείγματα: Γυναί-κ'εἰα π'α' στὴν νεκκλησιὰ, γυναί-κ'εἰα προσκ'υνάει (Συμ. Α. 17). ἔχουμ μεθύσα κ'αὶ χαρὲς (Ναν. Ε. Π. 206). ἔ (=δὲν) δοῦ δώκαμε βολ-λὲς//πεδακόσες κ'αὶ καλὲς (Λαογρ. Ν.Σ. 31). ἂ (=νὰ) χορέψη θέλ' ἢ κόρη//κ'αὶ παπούτσα ἔν ἐθόρει (=δὲν ἐφόρει) (Λαογρ. Ν.Σ. 48). ἔχω κόρη γορασά//μὲ τὴν ἄσπρηφ φορεσιὰ (Λαογρ. Ν.Σ. 30). σαράδα κορίτσα (Ζορζ. 231).

2. Τὸ ἡμίφωνο *i* ἀποβάλλεται, ὅταν προηγοῦνται τὰ διπλὰ *ξ*, *ψ* ἢ τὸ διπλοδοντικὸ *ζ* (ποὺ προφέρεται *dζ*). Ἔχουμε ἔτσι καί ἐδῶ ἀπουράνωσιν τῶν συμφώνων *ξ*, *ψ*, *ζ*, δηλαδή *ξ*+ἡμίφ. *i*=*ξ*, *ψ*+ἡμίφ. *i*=*ψ*, *ζ*+ἡμίφ. *i*=*dζ*: ἄξιος)ἄξος (Ζορζ. 224), ἄξια)ἄξα, χαψιά)χαρά (Φων. Παντ. 8), ἀψιά)ἀψά, μεγαζιά)μεαdζά (Συμ. Α. 32).

Παραδείγματα: Ψηλὸ γρεβάτ-τ'ι γρέμ-μεται στοὺς οὐρανοὺς ἀπάνω//ποιός

είναι ἄξιος, δυνατός, νὰ κ'οιμηθῇ ἀπάνω; (Συμ. Α. 8). Ἀπὸ σαλαμούρα (Γλωσσ.). (Δ)ὲν εἶστε ἄξιοι (Ζορζ. 224).

Ὅταν πρὶν ἀπὸ τὸ ἡμίφωνο ἰ βρίσκονται δύο ἢ περισσότερα σύμφωνα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ τελευταῖο εἶναι ρ, τότε δὲ γίνεται συνίζηση: ἄ-γρι-ος, κο-πρι-ά, γα-στρι-ά, μα-δρι-ά, μον-γρι-ά, φα-γριά, για-τρε-ά, χρε-άδζομαι, ἀγγελοπετρι-ά, κρι-άς, ἄ-γι-στρι-ά¹.

Ὁ ἀσυνίζητος συλλαβισμὸς φαίνεται καλύτερα σὲ στίχους.

Παραδείγματα: Ἀνάθ-θεμα δῆμ μάνασ σου, γρι-ὰ δὴ δζαρωμένη (Συμ. Α. 25). Γιατ' εἶ godà στὸ γρίνομ μου κ' ἐμέναμ μα-κρυ-ά μου (Συμ. Α. 30).

Β' Σ Υ Μ Φ Ω Ν Α

Εἰσαγωγικὴ σημείωση

Παρακολούθησαμε τὶς διαφορές, ποὺ παρουσιάζει τὸ συμαϊκὸ ἰδίωμα, ἀπὸ τὴν κοινὴ νεοελληνικὴ, στὸ φωνηεντικὸ σύστημα. Αὐτὲς δὲν εἶναι ὑπερβολικὰ πολλὲς οὔτε εἶναι ὅλες χαρακτηριστικὲς. Οἱ ἀποβολὲς καὶ οἱ μεταβολὲς τῶν φωνηέντων συνηθίζονται κάπως περισσότερο ἀπὸ ὅσο σὲ ἄλλα ἰδιώματα, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτές, ποὺ δίνουν τὸν ξεχωριστὸ χρωματισμὸ στὴν τοπικὴ λαλιά. Περισσότερο χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα, καθὼς εἶδαμε, εἶναι ἡ ἐ π έ ν θ ε σ η, δηλαδή ἡ παρεμβολὴ τοῦ φωνηέντος ἰ στὴ συνεκφορὰ σὲ ὀρισμένες περιπτώσεις.

Ἀντίθετα ὅμως οἱ ἀποκλίσεις ἀπὸ τὴν κοινὴ νεοελληνικὴ, ποὺ παρατηροῦνται στὸ ἰδίωμα ποὺ ἐξετάζουμε, ὅπως καὶ σὲ ἄλλα δωδεκανησιακὰ ἰδιώματα, στὴν περιοχὴ τῶν συμφωνικῶν φθόγγων εἶναι σημαντικὲς.

1. Τὰ ἀπλὰ σύμφωνα παρουσιάζουν πολλὲς παθήσεις, ἀποβολὲς καὶ μεταβολὲς, ποὺ εἶναι ὅλες χαρακτηριστικὲς τοῦ τοπικοῦ ἰδιώματος. Αἰτίαι τῶν πολλῶν αὐτῶν παθήσεων στὴν προφορὰ τῶν ἀπλῶν συμφώνων εἶναι, καθὼς ἔχει παρατηρηθεῖ, ἡ χαλαρότητα τῶν φωνητικῶν ὀργάνων στὴν ἄρθρωση, ὥστε ἄλλα σύμφωνα νὰ ἐξαφανίζονται καὶ ἄλλα νὰ ἐξασθενίζουν καὶ ν' ἀλλοιώνονται κατὰ τὴν ἐκφώνηση.

2. Ἀπεναντίας τὰ δύο ὅμοια στὴ σειρὰ σύμφωνα, σὲ λέξεις ποὺ κληρονομήθηκαν ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ καὶ σὲ ὅσες μῆχαν ἀπὸ ξένες γλῶσσες, προφέρονται καθαρότατα καὶ ξεχωρίζουν ἀπὸ τὰ ἀπλὰ σύμφωνα.

Ἄς παρακολουθήσουμε συνοπτικὰ τὰ κυριότερα ἀπὸ τὰ φαινόμενα αὐτὰ τὰ σχετικὰ μὲ τὴ φωνητικὴ τῶν συμφώνων.

1. Ἐτσι συλλαβίζονται τέτοιες λέξεις καὶ στὴν κοινὴ νεοελληνικὴ: γιατρε-ά, γρι-ά, μακρι-ά κτλ. Βλ. Ν. Γρ., σ. 38 παρ. 77.

1. Ἀπώλεια συμφώνων

α) Ἀποβολή ἀπλῶν συμφώνων μέσα στή λέξη

Πολλές φορές ἀπλὰ σύμφωνα ἀνάμεσα σέ δυὸ φωνήεντα μέσα στή λέξη ἀποβάλλονται. Ἔτσι ἔχουμε τὶς ἀκόλουθες περιπτώσεις:

Ἀποβολή τοῦ β: φλέβα)φλέα, φόβος)φός, φοβοῦμαι)φοοῦμαι (Φων. Παντ. 31).

Παραδείγματα: Ἐφορήθησαν οἱ δοῦλες (Κυργ. 193). Μῆφ φοᾶστε (Λαογρ. Ν. Σ. 24).

Ἀποβολή τοῦ γ (πολύ συχνή): ἀγελιά (=ἀγελᾶδα)ἀελιά, ἄλογο)ἄλοο, λαγός)λαός, μαγειρεύω)μαειρεύω, τραγουδῶ)τραουδῶ (Φων. Παντ. 32), ἀδιαλόγιστο)ἀδιαλόιστο (Γλωσ.), ἀναγέλασμα)ἡαέλασμα, μαγαρίζω)μααρίζω)μαϊρίδζω, τσιγάρο)τσιάρο, ἀνώγι)άνώι, κατώγι)κατώι, γραῖγος)γραιός (ΒΑ ἄνεμος) (Ἀλ. Καρ.).

Παραδείγματα: Ἐπῆε (Κυργ. 194). Νὰ πάουν (Κυργ. 193). Νὰ πααίν-νει (Πετ. παρ. 198). Ἐφνε (Πετ. παρ. 201). Ἐλα, παναγιά Μεάλη (Ναν. Ε. Π. 205). Ὁ νοῦς κι ὁ λοῖσμός του (Ναν. Ε.Π. 203). Τ' ἀδρόννο (Ναν. Ε.Π. 205). Κάθε βράδν τραουδοῦσαν (Ναν. Ε.Π. 208). Ρήα (=ρήγα) τῆς Βλαχιάς (Λαογρ. Ν.Σ. 26). Στὰ μεαδζά (Συμ. Α. 32). Τοὺς μῆρες λοαριάδζω (Συμ. Α. 10). Κ'αὶ κ'υνήα δὸλ λαὸ (=καὶ κυνηγοῦσε τὸ λαγὸ) (Λαογρ. Ν.Σ. 29). Ἐκατάλαβε δὸλ λόο (=τὸ λόγο) δῆς γριᾶς (Ζορζ. 224).

Ἀποβολή τοῦ δ: ἀδερφός)ἀερφός, μηδὲ)μηέ (Γλωσ.)

Παραδείγματα: Ἀπὸν τὴν ἀερφήμ μου (Πετ. παρ. 201). Μηέ σέ πολιτεία μηέ σέ χωριὸ (=μηδὲ... μηδὲ) (Ζορζ. 227).

Ἀποβολή τοῦ θ: καθίζω)καϊδζω, καθετῆ)καετῆ (Φων. Παντ. 33), καθιστῆ)καϊστή, κάθομαι)κάομαι (Ἀλ. Καρ.).

Παραδείγματα: Μή γάεσαι μοναχ'ή σου (Πετ. παρ. 199). Καῖστῆ στὸ καρεκλάκ'ι (Πετ. παρ. 201). Μ' ἔνα δζὸ (=ζῶο) γάεσαι; (Κυργ. 195). Νὰ κάομαι κ'αὶ νὰ κονν-νῶ τὴν ἀκριβήσ σου νιότη (Ναν. Ε.Π. 205).

Ἀποβολή ἄλλων συμφώνων

Τοῦ ζ: μαζεύω)μαζεύγω)μαεύγω. Μάνα, ἄ (=νὰ) τὰ μαέφεις (Πετ. παρ. 199). Ἐμάεφε δὰ πραγματάκ'ια της (Πετ. παρ. 200).

Τοῦ μ: κάμε)κάε. Παναγιά μου, κάε μού τον νοικοκ'όρη (Ναν. Ε. Π. 204).

Τοῦ π: ἀπὸ)ἀό. Ἀὸ πάνω νὰ περάσεις (Γλωσ.). Ἀπόψε)ἀόφε. Ποῦ ἐ-κ'οιμήθης ἀόφε; (Κυργ. 196). Ὑπαπαντῆ)Ἀποπαντῆ)Ἀοπαδή, ἀπὸ ποῦ)ἀὸ ποῦ (Γλωσ.).

Τοῦ ρ: ξέρω)ξέω. Ἐγὼ ξέω κ'αὶ γιατί ἦρτες ἐδῶ (Κυργ. 195).

Τοῦ σ: ἐπιασε)ἐπ'ίαε. Ἐπ'ίαεν ἡ βασίλισ-σα τῇ γεφαλῇ (Κυργ. 195).

Τοῦ τ: μήτε)μήε. Μῆε ἀπὸν τὰ ἡμερα μήε ἀπὸν τὰ ἄγρια (Κυργ. 196), ἐτοῦτα)ἐοῦτα (Κυργ. 194), κομμάτι)κομ-μάι (Πετ. παρ. 199).

Τοῦ χ: ξεχνάω) ξιάν-νω άόρ. έξίασα. Μήν-ι-ξιάσεις (= μήν ξεχάσεις) ('Αλ. Καρ.).

Μερικές άπό τίς παραπάνω άποβολές όφείλονται σέ ά ν ο μ ο ί ω σ η, δηλ. γίνονται γιά τήν άποφυγή όμοιων ή συγγενικών συμφώνων σέ δύο παρακείμενες συλλαβές: άπό πάνω)άό πάνω, άτόψε)άόψε, έτοῦτα)έοῦτα κτλ. (Φων. Παντ. 49).

β) Άποβολή άρχικῶν συμφώνων σέ συνεκφορά

Μερικά άπλά σύμφωνα, άρχικά λέξεων, άποβάλλονται, όταν προηγείται λέξη, πού τελειώνει σέ φωνήεν: νά γενεῖ)νά 'νεῖ (Ναν. Ε.Π. 203). Στην περίπτωσή αὐτή έχουμε άποβολή συμφώνου πού βρίσκεται άνάμεσα σέ δύο φωνήεντα σέ συνεκφορά δύο λέξεων: νά 'υρίσει = νά γυρίσει (Πετ. παρ. 198), νά 'εράσητε=νά γεράσετε (Ναν. Ε.Π. 205).

Τέτοιου είδους άποβολή άρχικῶν συμφώνων στό συμαϊκό ιδίωμα γίνεται συχνά στίς μονοσύλλαβες λέξεις δέν, νά, θά. Στίς λέξεις αυτές, άπό συχνή συνεκφορά μέ προηγούμενες λέξεις πού τελειώνουν σέ φωνήεν, έξέπεσε τό άρχικό τους σύμφωνο καί έπειτα έμειναν έτσι καί σέ άλλες χρήσεις χωρίς τόν άρχικό τους φθόγγο, δηλαδή χρησιμοποιούνται έτσι καί χωρίς νά γίνεται συνεκφορά: άκόμη καί στην άρχή τῶν φράσεων.

Π.χ. 1) πού δέν=πού 'έν: δέν='έν.

2) τί νά πάρει=τί 'ά πάρει: νά='ά.

3) τί θά φέρει=τί 'ά φέρει: θά='ά κτλ.

Παραδείγματα:

1. δέν='έν. Κ'ι άλλ-λες πολ-λές τό πάθανε, 'έν είσαι μοναχ'ή (Συμ. Α.14). 'Ε'ν έχ'ει κ'ύρην νά τό κλιαῖ, μάναν νά τό λυπάται (Συμ. Α.17). 'Ε' δό 'βρε=δέν τό 'βρε (Κυργ. 194). 'Ηρτε g' ήπιε g' έφνε//κ' 'έν-ι-ξέω ποῦ πηε (Λαογρ. Ν. Σ. 73). 'Ε'ν είναι άροπή; (Πετ. παρ. 199). 'Εκ'είνος 'έν έθελεν (Ζορζ. 226).

2. νά='ά. Θέλαν 'ά βάλουν (=ήθελαν νά βάλουν (Κυργ. 193). 'Εοῦτα 'ά μοῦ τά κάμεις δαχτυλίδγια (Κυργ. 194). 'Α' 'μουν (=νά 'μουν) (Συμ. Α. 13). 'Α' πάω θέλω νά γραφτῶ (Λαογρ. Ν. Σ. 28).

3. Θά='ά. 'Α' σφάξω 'γώ τό γούνουπ-π'α, 'ά βγάλ' (=νά βγάλω) άξούγι βερис-σό, βάρκαν 'ά παλαμίσω (Κυργ. 193). Καί πολ-λά καί πολ-λά || 'ά τοῦ φέρη ό βαθάς (Λαογρ. Ν.Σ. 50).

"Ομοια καί τό δειχτικό δά έγινε 'ά: έδῶ δά)έδωδά)έδωά (Γλωσ.).

2. Προσθήκη συμφώνου

α) Άνάπτυξη τοῦ γ

Γιά λόγους άναλογικούς ή εύφωνικούς ά ν α π τ ῦ σ σ ε τ α ι κάποτε τό σύμφωνο γ ή μέσα σέ μιá λέξη ή ώς άρχικό σέ συνεκφορά μέ προηγούμενη λέξη.

Τέτοια ἀνάπτυξη τοῦ γ γίνεται:

1. Σὲ ρήματα σὲ -εύω: βασιλεύω, μα(γ)ειρεύω, μα(ζ)εύω, δουλεύω, περισ-σεύω, χορεύω ('Αλ. Καρ.) "Ετσι καὶ κρύβω, (ἀ)λείβω, κόβω, σκέβγονται=σκέβονται ('Αλ. Καρ.)

Παραδείγματα: Ἀπὸ νύχταν ὡς νύχταν ἐδούλευγεν (Πετ. παρ. 198). *αὖτῃ καὶ βασιλεύγει εἰς πάδας τοὺς αἰῶνας* (Κυργ. 197). *Καὶ σβέλ-λενα* (=χρήματα) *γυρεύει*//εἰδὲ ἔδο *βαδρεύει* (=εἰδάλως δὲν τὸν παντρεύει) (Ναν. Ε.Π. 206). *Καὶ κρύβγει το* (Λαογρ. Ν.Σ. 76). "Υστερα *λείβεις* (=ἀλείφεις) *τις κλείδωσες τοῦ ἀρρώστου* (Λαογρ. Ν. Σ. 19).

2. Σὲ συνεκφορὰ: αἵμα)γαῖμα καὶ γιόμα ὄλος)οῦλος)γοῦλος, ἴσος)γίσος, ἦ (τὸ διαζευκτικὸν)γῆ, οὐριος)γούργιος (Φων. Παντ. 52), ὄχι)γόχ'ι, ἴδιος)γίδιος ('Αλ. Καρ.)

Παραδείγματα: *Θωρεῖτ' ἐκ'εἶνο δὲ βουνὸ βοῦ ἔναι δὲ πιὸ ψηλ' ἀπὸ γού-λα;* (Συμ. Α. 18). *Γιατ' ἦσαν γούλοι μεσ' στῇ Σύμηβ βασιλιάδες* (Ναν. Ε.Π. 208). *Γόχ'ι, παιδάκ'ια μου* (Πετ. παρ. 201). *Τούνους* (=τίνος) *εἶναι βάνω* (ἐπάνω) *χ'έρα*//*ἡ δεξὰ γῆ ἡ ἀξερβή;* (Λαογρ. Ν. Σ. 66).

β) Προσθήκη ν καὶ σ στην ἀρχὴ λέξεων

1. Μερικὲς λέξεις, ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ φωνῆεν, πῆραν στὴν ἀρχὴ τὸ πρόσθετο σύμφωνο ν, ποὺ προσκολλήθηκε ἀπὸ συνεκφορὰ τοῦ τελικοῦ ν τοῦ ἄρθρου (πρβλ. τὰ κοινά: τὸ ν-οικοκύρη, τὴ ν-οικοκυρὰ κτλ.): *ναυλή, νεκκλησά, νήλιος, νήσιος, νύπνος* κ.ἄ. (Φων. Παντ. 53).

Παραδείγματα: *"Εδων-νεν ἕνα νυπτωτικὸ στίς σκλάβες της* (Κυργ. 193). *"Ελα, νύπνε, νύπνισέ το* (Ναν. Ε. Π. 204). *"Ο νύπνος θρέφει τὰ μωρὰ* (Λαογρ. Ν. Σ. 28). *"Ητο γαὶ νήλιος καρσι* (Κυργ. 194).

2. Μερικὲς λέξεις πῆραν ὡς ἀρχικὸ τὸ πρόσθετο σύμφωνο σ, ποὺ προσκολλήθηκε ἀπὸ συνεκφορὰ τοῦ τελικοῦ σ ἄρθρων ἢ ἀντωνυμιῶν: *τῆς, τίς, τοὺς, σᾶς* κτλ. (πρβλ. τὰ κοινά: *τοὺς βώλους)ὁ σβῶλος, τοὺς κουνῶ)σκουντῶ* κτλ.): *καρφὶ)σκαρφί, πίννα)σπίν-να, σπιν-νογλεπιός, προκλώθω)σπρο κλώθω* (Φων. Παντ. 53).

3. Μεταβολὴ συμφώνων

Συχνὸ πάθημα τῶν συμφώνων στὰ δωδεκανησιακὰ ἰδιώματα εἶναι ἡ μεταβολὴ τους σὲ ἄλλα σύμφωνα. Τέτοια τροπὴ ὀρισμένων συμφώνων παρατηρεῖται καὶ στὸ ἰδίωμα τῆς Σύμης σὲ πολλὰς λέξεις.

α) Τροπὴ ἀπλῶν συμφώνων

Τὸ π τρέπεται σὲ μ ἢ σὲ φ: ἀποθέτω)(ἀ)μοθέν-νω, ἀποθε(κ)τήρα)ἀμοθε-χτήρα (=ὑψωματάκι σὰν πεζούλι σὲ περαστικὸ δρόμο, ὅπου μπορεῖ ν' ἀποθέσει κανεὶς κάτι) (Γλωσ.), *πιταυτικοῦ)μεταυτικοῦ, σπόνδυλος)σφοντύλι* (κοινὸ) (Φων. Παντ. 35).

Παραδείγματα: Τὸς μαμονδζάδες (μεγεθ. τοῦ ὀνόμ. μαμούδζι=πα-
πούτσι) (Συμ. Α. 13). Ἐμόθεκα (=ἀπόθεσα) τὸ γουμάριμ μὲν στὴν ἀμοθεχτή-
ραγ, γιὰ νὰ ποψυχῶ κομ-ματάκι (Γλωσ.).

Τὸ τ τρέπεται σὲ τσ: τιλῶ)τσιλ-λῶ¹, τσίλ-λα (=διάρροια), τσίλ-λιὰ
κτλ. (Φων. Παντ. 35).

Τὸ β τρέπεται σὲ γ ἢ δ: βοθηῶ)βουθῶ)γυνοῦ, βούργια (=δερμάτινος
σάκος)γούργια, βῆμα)δήμα, βαφτίζω)δαφτίδζω, δαφτιστής, δαφτιστικός,
ἀδάφτιστος (Φων. Παντ. 36).

Παραδείγματα: γούθα μου (=βοήθα με), φτωχέ, νὰ μὴ γενῶ κ' ἐγὼ σὰ
g' ἐσένα (παροιμία) (Γλωσ.). Στὸ Νιορδάνη τὸ νερό, νιέ μου, σ' ἐδαφτίσα
(=σὲ βαφτίσαν) (Λαογ. Ν. Σ. 27). Πάρε τὸ παιδί σου δαφτισμένο, μυρω-
μένο (Λαογρ. Ν. Σ. 32).

Τὸ γ τρέπεται σὲ β: (ἀ)γοράζω)βοράδζω, γονικό)βονικό, παππογονι-
κὸ)παπ-π'οβονικό (Γλωσ.), πέλαγος)πέλαβος, πελαγώνω)πελαβών-νω, πελα-
γούσα)πελαβούσα ('Αλ. Καρ.). γογγύζω)βογούδζω, βόγυσμα (Γλωσ.).

Παραδείγματα: Ἀ' σοῦ βοράσω θέλει ἓνα δαδοῦρλο (Πετ. παρ. 200).
Κ' αἱ πάει κ' αἱ βοράδζει τῆς μιὰ βλάκα (Πετ. παρ. 200). Βογούδζει ἡ μάνα
σου (Γλωσ.). Βογυσμένα πράματα ἐγὼ 'έθ θέλω (Γλωσ.). Ἀπ' τὸ σπίτιμ
μας κ' ἀπὸ τὸ βονικόμ μας (Συμ. Α. 19).

Τὸ δ τρέπεται σὲ γ ἢ θ: δόντι)γόδι, γοδάκρα, δίδω)γίδω, δυόσμος)
γνόςμος (Γλωσ.), καλαπόδι)καλαπόθι κτλ. (Φων. Παντ. 38).

Παραδείγματα: Ἐβγαλε δὰ γόδγια τοῦ ἀράπη (Κυργ. 194). Μὲ τὰ
δυό του τὰ γοδάκια (Λαογ. Ν. Σ. 29). Γίδω (=δίδω) κάβοσο (Συμ. Α. 21).
'Εφέραμ μὲς στ' ἀγάλια μας τοὺς γνόςμους μὲ τὰ κλώνια (Συμ. Α. 25).

Τὸ θ τρέπεται σὲ φ ἢ τ ἢ σ: θηκάρη)φηκάρη)φονκάρη, ρουθούνη)
ρουφούνη (ἴσως καὶ ἀπὸ ἐπίδραση τοῦ ρουφῶ), σταθμίζω)σταφνίδζω, θειάφι)
τειάφι (Φων. Παντ. 38, 39), θειαφοκέρι)τειαφοκέρι, τιθύμαλλος (=πυκνόμαλ-
λος)τσουτσούμαλ-λος, θά)σά: Τί σὰ ἐνῶ (=τί θὰ γενῶ) (Ζορζ. 232).

Τὸ φ τρέπεται σὲ θ: γιοφύρι)γιοθύρι· φορῶ)θορῶ (Φων. Παντ. 39).

Παράδειγμα: Ἀ' (=νὰ) χορέφει θέλ' ἡ κόρη // κ' αἱ παπούτσια 'ἐν ἐθόρει
(Λαογ. Ν.Σ. 48).

Τὸ χ τρέπεται σὲ φ: χρυσοχός)χρυσοχός)χρυσσοφός, βλυχός)γλυφός
(κοινό), ἐκλείχω)γλείφω (κοινό) (Φων. Παντ. 40).

Τὸ ζ στὴν προφορὰ τρέπεται σὲ δζ: (ἀ)γοράδζω, (ἀ)γαλιάδζω, ἀβύδζα-
χτος, μαδζί, παιδζω, σιάδζω ('Αλ. Καρ.).

Παραδείγματα: Ἦρετεν ἡ ὥρα τοῦ τραπεδζοῦ (Κυργ. 193). Φωνάδζει
τοῦ βασιλέα (Κυργ. 194). Βρε ἄθρωπε, μ' ἓνα δζὸ γάεσαι κ' αἱ δζευγα-

1. Βλ. καὶ Ν.Π. ΑΝΔΡΙΩΤΗ, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Θεσσα-
λονίκη 1967, στὸ λῆμμα τσιλῶ.

ρίδζεις; (Κυργ. 195). Θὰ δαφτίδζα (=θὰ βάφτιζαν), τὸ στολίδζα (=τὸ στόλιζαν) (Ναν. Ε. Π. 207). Ἡ Παναγιὰ μαδζίσ σας. Δῶκ'ε μου κ'αὶ τὸ βογαλ-λάκισ σου νὰ μὴ γουράδζεσαι (Πετ. 199).

Μερικὲς ἀπὸ τὶς παραπάνω τροπὲς συμφώνων γίνονται καὶ ἀπὸ ἀ ν ο - μ ο ί ω σ η, δηλαδὴ γιὰ τὴν ἀποφυγὴ ὁμοίων ἢ συγγενικῶν συμφώνων σὲ δύο παρακείμενες συλλαβές: διαλαλῶ>διαναλῶ, ἀναμένω (μὲ ἀνομοίωση φω-νήεντος)>ἀνιμένω>ἀλιμένω>λιμένω, περιστέρι>πελιστέρι, κριθάρι>κλιθάρι, πε-ρίδρομος>πενίδρομος (Φων. Παντ. 50-51), παραθύρι>παλαθύρι, παραθύρα>παλαθύρα, φιλοκαλῶ>φροκαλῶ ('Αλ. Καρ.).

Παραδείγματα: Ἐγὼ ἐλίμενά σε (σὲ περίμενα) (Πετ. παρ. 200). Γὴ σιτάρι γὴ κλιθάρι (ἢ σιτάρι ἢ κριθάρι) (Λαογ. Ν. Σ. 73). Ἡ μάνα του προφύλαεν ἀπὸν τὸ παλαθύρι (Συμ. Α. 20). "Οδαν-ι-σπρίσ' ὁ κόρακας κ'αὶ γόνῃ πελιστέρι (Συμ. Α. 18).

β) Τροπὴ συμφωνικῶν συμπλεγμάτων

Οἱ μεταβολὲς στὰ συμφωνικά συμπλέγματα ἀκολουθοῦν γενικὰ τοὺς κανόνες τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς: δάκτυλο=δάχτυλο, πτωχὸς=φτωχός, ἔφθασα=ἔφτασα, χθὲς=ἐχτές, μισθὸς=μιστός, σχολεῖν=σκολεῖν, ἄσκημος=ἄσκημος κτλ.

Ἀποκλίσεις ἀπὸ τοὺς κανόνες τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς παρατηροῦνται κάποτε σὲ ὀρισμένα μόνο συμπλέγματα συμφώνων:

Τὸ βλ τρέπεται σὲ γλ: βλέπω>γλέπω(=φυλάω), βλεπὺς>γλεπὺς ('Αλ. Καρ.)

Τὸ γρ τρέπεται σὲ βρ: γρόνθος>βρόνθος>βρότ-τ'ος.

Τὸ μν τρέπεται σὲ γλ: μνήμα>μνημόρι>γλημόρι, μνημονεύω>γλημονεύω ('Αλ. Καρ.).

Τὸ νθ γίνεται ἀπὸ ἀφομοίωση θθ καὶ ἔπειτα τρέπεται σὲ τ-τ' (τὸ τ'=δασὺ τ): πενθερὸς>πεθθερὸς>πετ-τ'ερὸς, ἐπικράνθη (ἀρχ.)>ἐπικράθη>ἐπι-κράτ-τ'η, ἀνθὸς>ἄθηθὸς>ἀτ-τ'ὸς κ.ἄ.

Παραδείγματα: Κ' ἐκόδνε dῆς πετ-τ'-εργιῆς ἢ ποφανάτη γλώσσα (ποφανάτος=περήφανος) (Ναν. Ε.Π. 207). Ἀ' πικράτ-τ'εῖ π'ὰ τὸ μάθει (=θὰ πικραθεῖ, ποὺ θὰ τὸ μάθει) (Πετ. παρ. 199). Κ' οἰμήθον τὸ παιδάκι μ μου μὲ τ' ἄτ-τ'η μὲ τὰ ρόδα (Λαογ. Ν. Σ. 24). Κ' ἐκάμα συνβετ-τ'ερικά κ' ἔχον διμὴ γαί τάξι (Συμ. Α. 27).

Τὸ θρ τρέπεται σὲ τρ: καθρέπτῃς>καθρέφτῃς>κατρέφτῃς ('Αλ. Καρ.).

Τὸ φχ τρέπεται σὲ φκ: εὐχῇ>εὐκ'ή, εὐχομαι>εὐκομαι, εὐχαριστημένος>εὐ-καριστημένος.

Παραδείγματα: τὴν εὐκ'ή δοῦ Χριστοῦ (Ναν. Ε. Π. 206). Γιὰ νὰ φκ'η-στεῖ (=γιὰ νὰ εὐχηθεῖ) (Λαογ. Ν. Σ. 28).

Τὸ χν τρέπεται σὲ χτ: διώχνω>διώχτω, ρίχνω>ρίχτω (Λαογ. Ν. Σ. 19).

Τὸ ρθ τρέπεται σὲ ρτ: ἤρθα)ἤρτα, πάρθη)πάρτη, γδάρθης)γδάρτης, ἐγδάρθη)ἐγδάρτη, φέρθη)φέρτη, νάρθηκας)ὁ (ν)ἄρηκας (Φων. Παντ. 54), διορθώνω)διορτώνω.

Παραδείγματα: Νά'ρη κάτω νὰ τὸ γλέπη (Λαογ. Ν. Σ. 24). Ἦρτεν ὁ χρόνος κ' ἤρεμ με με τοῦ Θεοῦ τήχ χάρη (Συμ. Α. 21). Κ' αἱ διώρτωσέ do (Ζορζ. 225).

Τὸ ρμπ τρέπεται σὲ ρβ: μπάρμπας)βάρβας ('Αλ. Καρ.)

Τὸ ρχ τρέπεται σὲ ρκ: ἄρχοντας)ἄρκοδας, ἀρχινῶ)ρκινῶ, ἀρχή)ἀρκή (Φων. Παντ. 43).

Παραδείγματα: Τὸ 'ναν νὰ φᾶν οἱ ἄρκοντες κ' αἱ τ' ἄλλον οἱ παπάδες (Λαογρ. Ν. Σ. 28). Τότες κ' ἐγὼ πανέρομαι εἰς τὰ δικὰ μας μέρη (Συμ. Α. 18).

Μερικὲς ἀλλαγὲς συμφωνικῶν συμπλεγμάτων ὀφείλονται σὲ ἀντιμετάθεσι: γνωρίζω)γρωνίδζω, ρεβίθια)βρίθια)βρίτ-τ'ια, ραβδὶ)δαβρι ('Αλ. Καρ.).

Τὰ ἀρχαῖα συμπλέγματα μβ, νδ, γγ, ἤ γκ, ὅπως καὶ τὰ ἀντίστοιχα ρινικὰ συμπλέγματα τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς μπ, ντ, γγ, ἤ γκ, στὸ συμαῖκὸ ἰδιῶμα (ἀλλὰ καὶ σὲ ἄλλα δωδεκανησιακὰ ἰδιώματα) τρέπονται σὲ ἄρρινα δίψηφα b, d g¹:

μβ: γαμβρός)κοινὸ νεοελλ. γαμβρός)συμαῖκὸ γαθρός, κολουμβῶ)κολυμβῶ)συμαῖκὸ κολυθῶ, θαμβώνω)θαμβώνω)συμαῖκὸ θαθών-νω.

μπ: ἀμπέλι (κοινὴ προφορὰ ἀμβέλι))συμαῖκὸ ἀθέλι, λαμπρός (λαμβρός))συμαῖκὸ λαθρός, ἐμπρός (ἐμβρός))συμαῖκὸ ἐθρός ἢ ὀθρός, (ιταλ. ombrel-la))ὀμπρέλα (κοινὴ προφ. ὀμβρέλα) συμαῖκὸ ὀθρέλ-λα..

νδ: ἄνδρας)(κοινὴ προφ. ἄνδρας)συμαῖκὸ ἄδρας, δένδρο (δένδρο))συμαῖκὸ δέδρο, κονδύλι) (κονδύλι)συμαῖκὸ κοδύλι.

ντ: πέντε) (κοινὴ προφ. πένδε))συμαῖκὸ πέδε, πάντα) (πάνδα))συμαῖκὸ πάδα, κοντός (κοντός))συμαῖκὸ κοδός, βροντή (βρον-δῆ))συμαῖκὸ βροδῆ.

γγ: ἄγγελος (κοινὴ προφ. ἄνγελος))συμαῖκὸ ἄγγελος, Ἀγγλία ('Αγγλία))συμαῖκὸ Ἀγλία, φεγγάρι (φενγάρι))συμαῖκὸ φεγάρι.

γκ: ἀγκαλιά (κοινὴ προφ. ἀνγαλιά))συμαῖκὸ ἀγαλιά, ἀνάγκη (ἀνάνγη))συμαῖκὸ ἀνάγη, ἐγκόλπιον)(ἀνγόρφι))συμαῖκὸ ἀγόρφι.

Παραδείγματα: Κ' αἱ μέσ' ἀπὸν τὸ σπῆτιμ μου γαθρόν (ν)ὰ τὸν -ι-βγάλ-λω (Ναν. Ε. Π. 203). Ὁθρός στὸ γάβο γάεται ἢ βέργα τοῦ κλημάτου (Συμ. Α. 14). Ἀ' (=νὰ) ἔμουν ὀθρέλ-λα γαλανὴ στοὺς οὐρανοὺς ἀπάνω (Συμ. Α. 13). Ἀπὸν τ' ἀδραέρφια σου καένα ἐσκοτώθη; (Συμ. Α. 17). Βρίσκω 'να (=ένα) δεδρι δὲ λένε γυπαρίσ-σι (Συμ. Α. 19). Μιὰ βλάχα g' ἔνα godύλι (Πετ. παρ. 200). Τὸ ἔναν ἦτον ἢ Βροδῆ κ' αἱ τὸ ἄλ-λον ἢ Ἀστραπή (Κυργ. 193). Μὲ ρόδα κ' αἱ τραδάφυλλα (Ναν. Ε. Π. 204). Παναγιά μου Βαγγελίστρα (Ναν. Ε. Π. 205). Τ' ἀγγελικός σου τὸ κορμὶ (Συμ. Α. 24). Μηδὲ (=μηδὲ) στή

1. Βλ. Ν. Γρ., σ. 31 παρ. 60· ἐπίσης παρ. 71 καὶ τὴν ὑποσημείωση (1), σ. 35.

Σύμῃ βρίσκειται, μὴ ἐστὴν Ἑγλιτέρα (Ναν. Ε. Π. 24). Ἐφέραμ μέσ' στ' ἀγάλια μας τοὺς γνῶσμονς μὲ τὰ κλώνια (Συμ. Α. 25).

γ) Τροπή τῶν ἀρχικῶν συμφῶνων (ἀπὸ τὴν ἐπίδραση προηγούμενου τελικοῦ ν)

Στὸ συμαῖκὸ ἰδίωμα τὸ τελικὸ ν σὲ λέξεις στίς ὁποῖες ὑπῆρχε ἡ ὅπου προστέθηκε ἀπὸ ἀναλογία, δὲ χάνει πάντοτε τὴν παρουσίαν του ἢ τὴ δύναμή του, ὅταν βρίσκεται στὴ φράση μέσα. Γι' αὐτὸ πολλές φορές ἀσχεῖ κάποια ἐπίδραση στὸ ἀρχικὸ σύμφωνο τῶν λέξεων, ποὺ ἀκολουθοῦν στὴ συνεκφορά. Ἔτσι ἔχουμε τίς ἀκόλουθες χαρακτηριστικὰς περιπτώσεις:

1. Τὸ τελικὸ ν πρὶν ἀπὸ λέξεις ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ ψιλὰ ἄλλα κ, π, τ, τὰ τρέπει σὲ ἡχηρὰ ἄρρινα δίψηφα γκ (g), μπ (b), ντ (d), ἐνῶ αὐτὸ τὸ ἴδιο ἀποβάλλεται: τὸν κοιμισμένο=τὸ *goimisméno* (Κυργ. 193), τὴν πέταξα=τὴ *bétaxa*, τὸν ταῖζεις=τὸ *daídzeis* (Κυργ. 195), δὲν κρύβω=ἔ *grúbw*, δὲν πρέπει=ἔ *hrépei* (Ἀλ. Καρ.), τὴν πλώρη=τὴ *blóri* (Συμ. Α. 17), ἐκεῖνο τὸ βουνό=ἐκεῖνον (τὸ ν ἀπὸ ἀναλογία) τὸ βουνό=ἐκεῖνο *dó* βουνό (Συμ. Α. 18), ἔκαμέν το=ἔκαμέ *do* (Πετ. παρ. 195), γιὰ ὄνομα τοῦ Θεοῦ=γιὰ ὄνομαν (τὸ ν ἀπὸ ἀναλογία) τοῦ Θεοῦ=γιὰ ὄνομα *doῦ* Θεοῦ (Πετ. παρ. 195).

2. Τὸ τελικὸ ν πρὶν ἀπὸ λέξεις ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὰ ἐξακολουθητικὰ¹ σύμφωνα β, γ, δ-φ, θ, χ-μ, ν-λ, ρ καὶ σ (ὅταν ὕστερ' ἀπ' αὐτὰ ἀκολουθεῖ φωνῆεν), ἀφομοιώνεται πρὸς αὐτὰ καὶ ἔτσι τὰ ἀρχικὰ τοῦτα ἀκούονται στὴν προφορά διπλασιασμένα: ἕναν βασιλέα καὶ μιὰν βασίλισσα=ἔναβ βασιλέα *gai* μιὰβ βασιλίσσα (Κυργ. 193), τὸν δοῦλο=τόδ *doῦlo* (Ζορζ. 228), εἶχαν δυὸ ἄλογα=ἔχαδ δυὸ *áloata* (Κυργ. 193), τὴν φωτογραφία=τὴφ φωτογραφία (Συμ. Α. 29), τὴφ φακή (Ζορζ. 225), μὴθ θελήσης (Ζορζ. 226), νὰ μοῦ τὸν χαιρετᾶτε=ἄ μοῦ τόχ *chareta*τε (Συμ. Α. 29), στὴν μάνα=στήμ μάνα (Συμ. Α. 25), τὴν νύφην μας (ἐδῶ τὸ τελικὸ ν τοῦ ἄρθρου μένει)=τὴν νύφ-φημ μας (Συμ. Α. 28), τὸν λαγό=τόλ *la(γ)ó* (Λαογρ. Ν. Σ. 29), στὸν ράφτη=στόρ *ráfti* (Πετ. παρ. 198), ὁ νοῦς μου εἶναι σιμά σου=εἶναιν (τὸ ν ἀπὸ ἀναλογία) σιμά σου=ὁ νοῦς μου *nais* σιμά σου (Συμ. Α. 29), γρικουῖς σαματ-τ' ἄμ *meálon* (=γρικοῦν (ἀκοῦνε) σαματὰν *meálon*) (Ζορζ. 227)².

4. Δύο ὅμοια σύμφωνα

Ἡ προφορά τῶν δύο ὁμοίων στὴ σειρά συμφῶνων μέσα σὲ μιὰ λέξη, κατὰ τρόπον ποὺ νὰ ξεχωρίζει καθαρά τὸ ἓνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ

1. Ἐξακολουθητικὰ σύμφωνα (τὰ ἄλλως διερκεῖ). Βλ. Ν. Γρ., σ. 17 παρ. 21 καὶ σ. 32 παρ. 63.

2. Βλ. καὶ ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΟΥ, Τὸ τελικὸν ν εἰς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς νήσου Σύμης, Τὰ Συμαῖκα, τόμος Α' (1972), σσ. 116-121.

χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῶν μεσημβρινῶν γενικὰ νεοελληνικῶν ιδιωμάτων: ἄλ-λος, πολ-λά, γράμ-μα, ραμ-μένος κτλ.

Τέτοια ἐσωτερικὰ ὅμοια σύμφωνα στὸ συμαῖκὸν ἰδιῶμα εἶναι:

1. Κληρονομημένα ἀπὸ τὴν ἀρχαία ἐλληνική: κόκ-κος, κόκ-κινος, λάκ-κος (προφ. κόκ-χος, λάκ-χος, κόκ-χινος) κτλ., ἀλ-λά, βάλ-λω, πολ-λά, ἄμ-μος, γράμ-μα, σκαμ-μένος κτλ., γέν-να, ἐν-νιά, καν-νάβι, χάν-νος κτλ. πάπ-π'ους, κάπ-π'αρη κτλ., γλώσ-σα, μέλισ-σα, πλήσ-σω, πράσ-σω, τέσ-σερα, ἀρκόδι-σα κτλ.

2. Ξένα: σορόκ-κος (προφ. σορόκ-χος), τακ-κούνι (προφ. τακ-χούνι), τσουνκ-καλάκι (προφ. τσουνκ-χαλάκι) (Λαογρ. Ν. Σ.76) κτλ., κ'ελ-λί, κ'ελ-λάρι, καπέλ-λο, κορδέλ-λα, κάν-να, πέν-να κτλ.

3. Νεοσχημάτιστα: α) Ἀπὸ ἀνομοίωσι: πενθερός)πεθθερός)πετ-τ'ερός (τὸ τ' = τ δασύ), νύμφη)νύφ-φη κτλ. καὶ β) ἀπὸ ἀναλογία π.χ. ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα ῥήματα σὲ -ννυμι, -ννύω: ἀφήν-νω, χάν-νω, σών-νω, πιδν-νω κτλ. (Φων. Παντ. 28).

Ε Π Ι Μ Ε Τ Ρ Ο

Ἡ συντηρητικότητα τοῦ συμαῖκοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος

Ὁ περίπατός μας στοὺς ἀνθόκηπους τῶν συμαῖκῶν κειμένων τελειώσει. Κλείνουμε τὰ κείμενα αὐτὰ μὲ πολλὴ εὐχαρίστηση γιὰ τὴ γνωριμία μας μ' ἓνα τόσο γλυκόλαλο γλωσσικὸ ἰδιῶμα. Εἶναι, ἀλήθεια, πολὺ εὐχηχὴ ἡ νεοελληνικὴ αὐτὴ λαλιὰ μὲ τὴν ἔλλειψιν τῆς τραχιᾶς προφορᾶς πολλῶν ἀλλεπάλληλων συμφώνων, μὲ τὴν ῥοὴ τῶν φωνηέντων, ποὺ ἀκούονται ζωντανὰ στὸ στόμα τοῦ συμαῖκοῦ λαοῦ, καὶ μὲ τὰ ἄλλα φανερώματα, ποὺ προσέξαμε στὴ φωνητικὴ τῆς συγκρότησιν.

Ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ ἰδιαίτερα πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ στὴ φθογγολογίᾳ τοῦ συμαῖκοῦ ιδιώματος εἶναι ἡ συντηρητικότητά του, στὴν ὁποία ὀφείλεται ἡ διατήρησις πολλῶν στοιχείων τῆς ἀρχαϊκῆς προφορᾶς. Τέτοια στοιχεῖα, ὅπως εἶδαμε, εἶναι:

1. Ἡ προφορὰ τῶν διπλῶν, δηλαδὴ τῶν δυὸ ὁμοίων στὴ σειρά συμφώνων, σὲ λέξεις κληρονομημένες, ἀλλὰ ἀνάλογα πρὸς αὐτὲς καὶ σὲ νέες ἐλληνικὲς ἢ ξένες λέξεις: ἄλ-λος, κοπέλ-λα, γέν-να, δών-νω κτλ.

2. Ἡ διατήρησις τοῦ τελικοῦ ν σὲ ὀνομαστικούς καὶ ρηματικούς τύπους, ποὺ μάλιστα ἀπὸ λόγους ἀναλογίας ἐπεκτάθηκε καὶ ἐκεῖ ὅπου δὲν ὑπῆρχε: μέραν νύχταν, ἐν εἶναιν ἀκόμα.

3. Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ γ σὲ ρηματικούς τύπους, ποὺ λήγουν σὲ -εῷα: βασιλεύ-γ-ω, δουλεύ-γ-ω.

4. Ἡ ἀρχαία προφορά ου τοῦ υ σέ ὀρισμένες λέξεις : *χρουσός, δζου-μάρι, ἐσόν* κτλ.

Σ' αὐτά τὰ φαινόμενα, πού μαρτυροῦν τή συντηρητικότητα τοῦ συμαϊκοῦ ιδιώματος καί τή διατήρηση ἀρχαϊκῶν στοιχείων, πρέπει νά ὑπολογίσει κανεῖς καί ἄλλα ἔξω ἀπό τὸ χῶρο τῆς φωνητικῆς.

Τέτοια φαινόμενα εἶναι λ.χ. ἡ κατάληξη -ουσι, πού σώζεται σέ μερικοὺς ρηματικούς τύπους: *μικροὶ με(γ)άλοι λέουσι* καί ἡ διατήρηση τῆς ἄτονης συλλαβικῆς αὔξησης ἀκόμα σέ μερικὲς περιπτώσεις καί τῆς χρονικῆς: *ἐλυ-πήθη δη, ἐβάλ-λενε, κατήβασε*.

Τέλος σέ ὅλα αὐτά πρέπει νά προστεθεῖ καί ἡ σημαντικὴ ἀρχαία κληρονομιά, πού σώζεται στὸ πλούσιο συμαϊκὸ λεξιλόγιο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ν. Π. ΑΝΔΡΙΩΤΗ, Ἑτυμολογικὸ Λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, β' ἔκδοσις, Θεσσαλονίκη 1967.
- Α. Μ. ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗ, Τὸ ἰδίωμα τῆς Ἀστυπαλαίας, Ἐπετηρὶς τοῦ Λεξικογραφικοῦ Δελτίου, τόμος Η', σσ. 59-144, ἐν Ἀθήναις 1958.
- Α. Μ. ΚΑΡΑΝΑΣΤΑΣΗ, Ἡ φωνητικὴ τῶν ιδιωμάτων τῆς νήσου Κῶ, Ἐπετηρὶς τοῦ Λεξικογραφικοῦ Δελτίου, τόμος Ι', σσ. 3-96, ἐν Ἀθήναις 1963.
- ΣΩΤΗΡΙΟΥ ΑΔ. ΚΑΡΑΝΙΚΟΛΑ, Γλωσσάριον τοῦ ιδιώματος τῆς Σύμης, τεῦχος Α' (Α-Γ), Δωδεκανησιακὸν Ἀρχεῖον, τ. Δ' (1962) σσ. 142-212).
- ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ (τῆς δημοτικῆς), ἔκδοσις ΟΕΣΒ, ἐν Ἀθήναις 1941.
- ΧΡΙΣΤΟΥ Γ. ΠΑΝΤΕΛΙΔΟΥ, Ἡ φωνητικὴ τῶν νεοελληνικῶν ιδιωμάτων Κύπρου, Δωδεκανήσου καί Ἰκαρίας, ἐν Ἀθήναις 1929.
- ΤΑ ΣΥΜΑΪΚΑ, σύγγραμμα περιοδικόν, τόμος Α', Ἀθήναι 1972.
- ΜΑΝΟΛΗ Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ, Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, τόμος πρῶτος, Ἱστορικὴ Εἰσαγωγή, Ἀθήνα 1938.
- ΜΑΝΟΛΗ Α. ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΙΔΗ, Μικρὴ Νεοελληνικὴ Γραμματικὴ, Ἀθήνα 1949.
- ΑΓΑΡΙΤΟΣ G. ΤΣΟΡΑΝΑΚΙΣ, Essai sur la phonétique des parlers de Rhodes, Byzantinisch-Neugriechische, Jahrbücher, Athen 1940.
- ΑΓΑΠΗΤΟΥ Γ. ΤΣΟΠΑΝΑΚΗ, Τὸ ἰδίωμα τῆς Χάλκης (Δωδεκανήσου), Ρόδος 1949.
- ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΙΔΟΥ, Τὸ τελικὸ ν εἰς τὸ γλωσσικὸν ἰδίωμα τῆς νήσου Σύμης, Τὰ Συμαϊκά, τόμος Α' (1972), σσ. 116-122.
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ, Μεσαιωνικὰ καί Νέα Ἑλληνικά, τόμος Α', ἐν Ἀθήναις 1905.
- ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ν. ΧΑΤΖΙΔΑΚΙ, Σύντομος ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἐν Ἀθήναις 1915.